

Київський національний торговельно-економічний університет
Кафедра міжнародного приватного, комерційного та цивільного права

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**ВИКОРИСТАННЯ В ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВ
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ**

Студента 2 курсу 9м групи
спеціальності 081 «Право»
спеціалізації
«Цивільне право і процес»

Бута Євгенія
Анатолійовича

Науковий керівник,
к.ю.н., ст. викладач.

Коротка Наталія
Олександрівна

Гарант освітньої програми,
к.ю.н., доц

Примак Володимир
Дмитрович

Київ 2018

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	
1.1. Історія виникнення інтелектуальної власності та прав на неї.....	8
1.2. Сутність понять «інтелектуальна власність» та «права інтелектуальної власності».....	19
1.3. Принципи та складові права інтелектуальної власності.....	27
РОЗДІЛ 2. ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ВИКОРИСТАННЯ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ	
2.1. Огляд джерел права інтелектуальної власності в Україні.....	39
2.2. Способи захисту прав інтелектуальної власності.....	51
2.3. Особливості господарсько-правових способів захисту прав інтелектуальної власності.....	60
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ	
3.1. Зарубіжний досвід захисту прав інтелектуальної власності.....	74
3.2. Недоліки цивільного законодавства України у сфері захисту прав інтелектуальної власності.....	81
3.3. Проблеми захисту господарських прав інтелектуальної власності та напрями їх вирішення.....	88
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	99
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	107

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ВОІВ – Всесвітня організація інтелектуальної власності

ЄС – Європейський союз

Євратом – Європейське співтовариство з атомної енергетики

ІВ – Інтелектуальна власність

ІПВ – Інститут інтелектуальної власності

ПІВ – Право інтелектуальної власності

ГК України – Господарський кодекс України

ГПК України – Господарський процесуальний кодекс України

ЦК України – Цивільний кодекс України

КУпАП – Кодекс України про адміністративні порушення

КЗпП України – Кодекс законів про працю України

КК України – Кримінальний кодекс України

МК України – Митний кодекс України

ФОП – фізична особа-підприємець

ВСТУП

Актуальність теми. Проаналізувавши історію людства стає зрозуміло, що саме творчий підхід у будь якій сфері діяльності є наслідком розвитку суспільства.

Тому в умовах сучасності здатність проводити раціональну політику інновацій є фундаментальною характеристикою конкурентноспроможної країни, яка здатна забезпечити основні права і свободи людини.

Для вдалого втілення в життя даної політики, перш за все, держава, як власник законодавчої ініціативи має обов'язок забезпечити правові механізми використання інтелектуальної власності (далі – ІВ) з метою стимулювання реалізації творчого потенціалу населення і як наслідок забезпечення економічного зростання.

Після проголошення незалежності Україна стала на шлях зміни економічної системи господарювання. Почали активно створюватись і розвиватись інститути для регулювання ринкової моделі економіки, інститут інтелектуальної власності (далі – ІІВ) в тому числі.

Першим кроком у створенні ІІВ було розробка законодавства, що дозволило закріпити систему авторського права, правової охорони суміжних прав, патентно-правову форму охорони об'єктів промислової власності, охорону результатів інтелектуальної діяльності. Все це значно покращило економічний і правовий клімат в країні та дозволило суб'єктам господарювання значно підвищити якість і конкурентну здатність товарів та послуг.

Проте із підписанням Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом (далі – ЄС), Європейським співтовариством з атомної енергетики (далі – Євратом) і їхніми державами-членами, з іншої сторони постають нові питання відносно регулювання прав інтелектуальної власності, зокрема їх використання в господарській

діяльності, відповідно до норм права ЄС, тобто гармонізації вітчизняного законодавства із європейським.

Актуальність вивчення відносин інтелектуальної власності, зокрема їх використання в господарській діяльності, обумовлюється також недостатньою розробленістю даних проблем в правовій літературі.

Питання регулювання прав інтелектуальної власності, способів їх захисту в цивільному та господарському праві розглядались такими вітчизняними вченими: Бондаренко О. О., Бубенко П. Т., Дяченко С., Жаров В. О., Кохановська О. В., Кузнєцова Н. С., Ліхтанська Д., Павленко Т. А., Потоцький М. Ю., Репешко П. І., Семенов О., Тімашов В., Штефан А. та ін.

Не дивлячись на наявні дослідження вітчизняних авторів залишається низка невирішених питань щодо правового регулювання використання прав ІВ в господарській діяльності: неузгодженість норм права інтелектуальної власності в Цивільному кодексі України (далі – ЦК України) та Господарському кодексі України (далі – ГК України), невідповідність норм вітчизняного законодавства нормам міжнародних нормативно-правових актів та права Європейського Союзу тощо.

Мета і завдання дослідження. Метою випускної кваліфікаційної роботи є виявлення проблемних питань правового регулювання використання прав інтелектуальної власності в господарській діяльності та розробка пропозицій щодо їх вирішення.

Визначена мета зумовила виконання таких завдань дослідження:

- вивчити історію виникнення інтелектуальної власності та прав на неї;
- дослідити сутність понять «інтелектуальна власність» та «права інтелектуальної власності»;
- визначити принципи та складові права інтелектуальної власності;
- здійснити огляд джерел права інтелектуальної власності в Україні;
- розглянути способи захисту цивільних прав інтелектуальної власності
- виявити особливості господарсько-правових способів захисту прав інтелектуальної власності;

- дослідити зарубіжний досвід захисту прав інтелектуальної власності;
- визначити недоліки цивільного законодавства України у сфері захисту прав інтелектуальної власності;
- виявити проблеми в нормах господарського права щодо захисту інтелектуальної власності та запропонувати напрями їх вирішення.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі використання прав інтелектуальної власності.

Предметом дослідження є використання у господарській діяльності прав інтелектуальної власності.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є методи і підходи, які передбачають, що вивчення всіх явищ і процесів здійснюється в розвитку, взаємозв'язку і взаємозумовленості. В ході написання роботи були використані загальнонаукові методи пізнання, а також спеціальні: історичний (при дослідженні історії виникнення інтелектуальної власності та прав на неї), логічний (при дослідженні та визначенні сутності понять «інтелектуальна власність» та «права інтелектуальної власності»), формально-юридичний (використано для аналізу правових норм, які регулюють способи захисту прав інтелектуальної власності), порівняльно-правовий (при визначенні спільних та відмінних рис законодавства України та зарубіжних країн, та порівняльно-правової характеристики норм ЦК України та ГК України) та інші методи аналізу досліджуваних явищ.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що дана робота є комплексним дослідженням проблем, що виникають в процесі використання суб'єктами господарювання прав інтелектуальної власності, а також включає в себе висновки та пропозиції змін до чинного законодавства України з цього питання.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що вони можуть використовуватись у подальших теоретичних дослідженнях використання у господарській діяльності прав інтелектуальної власності, в навчальному процесі – при підготовці лекційних курсів у

навчальних закладах з дисциплін цивільного, господарського, та іншого права, а також у практичній діяльності – для правильного застосування матеріальних та процесуальних норм права.

Публікації окремих положень випускної кваліфікаційної роботи викладено у науковій статті «Відшкодування моральної шкоди як засіб захисту цивільних прав та інтересів», що опублікована у збірнику «Правове забезпечення підприємницької діяльності» Частина 2. – К.: Київ. нац. торг.-економ. ун-т. – 2017. – с. 8-12.

Структура роботи. Структура випускної кваліфікаційної роботи зумовлена метою та завданнями дослідження. Робота складається із переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, а також списку використаних джерел. Загальний обсяг магістерської роботи становить 118 сторінок, з них основного тексту – 106 сторінок. Список використаних джерел нараховує 100 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Історія виникнення інтелектуальної власності та прав на неї

Як відомо, терміном «інтелектуальна власність» позначаються закріплені в законі виняткові і особисті немайнові права на результати інтелектуальної (творчої) діяльності і засоби індивідуалізації, які надаються суб'єкту на певний період часу. У порівнянні з рядом основоположних інститутів і областей права, інтелектуальна власність - відносно молоде явище, схильне до впливу науково-технічного прогресу, який в ХХІ столітті в черговий раз створив умови для зміни парадигми в досліджуваній сфері [95, с. 8].

У зв'язку з цим вважаємо за доречне і необхідне розглянути, яким чином протягом минулих століть формувалися нині дієві методи захисту авторських, суміжних, патентних та інших прав, що складають в сукупності ІВ.

Незважаючи на порівняно недавнє оформлення поняття «інтелектуальна власність», передумови для її появи були сформовані задовго до цього, при цьому вони диктувалися самим ходом еволюції людства. Ми спробували сформулювати список основних передумов появи ІВ:

1. Історичні. З розвитком науково-технічного прогресу зросла кількість наукових винаходів, музичних композицій, літературних творів, якими може скористатися необмежене коло осіб.
2. Технологічні. Винахід друкарства і розвиток машинного виробництва створили умови для широкого тиражування творів літератури і деяких видів мистецтва, а також винаходів і товарних позначень.

3. Економічні. Широке залучення виняткових прав на продукти розумової праці в сферу товарно-грошових відносин.

4. Психологічні. Сприйняття права власності як священного і недоторканного сприяло виробленню прагнення творчої інтелігенції мати на свої твори модель права аналогічного характеру

5. Юридичні. Для кожного учасника економічних відносин вкрай важливим є володіння статусом, відомим всім іншим учасникам, в зв'язку з цим виключно зручною виявляється саме конструкція, аналогічна праву власності або іншому речовому праву

Об'єктивна потреба в створенні дієвого механізму захисту прав творців на результати інтелектуальної праці існувала протягом тривалого періоду часу: з моменту появи перших інтелектуальних продуктів і подальшого широкомасштабного розвитку науково-технічного прогресу аж до її офіційного оформлення. Із зародженням поняття «інтелектуальна власність», що ототожнювало результати інтелектуальної діяльності (творчої діяльності людини) виникла і поступово змінювалася нормативна база щодо її правової охорони та захисту. Таким чином, ІВ прямо пов'язана з розвитком суспільства, його економічними та науковими здобутками, а отже, вивчення та дослідження ІВ має важливе значення з огляду на те, що саме встановлення необхідних норм правового забезпечення об'єктів ІВ дозволяє ефективно впроваджувати їх у промислове виробництво та інші сфери діяльності людини [88, с. 37].

Проведене Головковою О.М. дослідження історичного генезису правової охорони ІВ дозволяє умовно поділити історичний шлях законодавства про ІВ на етапи:

- 1-й етап – зародження (період Античності III ст. до н.е. - II ст.);
- 2-й етап – становлення (період Середньовіччя V-XVII ст.);
- 3-й етап – розвиток (період Нового часу XVII-XIX ст.);
- 4-й етап – удосконалення і приведення у відповідність з соціально-економічним та політичним розвитком (з XIX - дотепер) [42, с. 97].

Правовий захист ІВ, як пише Адам Мур в Стенфордській філософській енциклопедії, має багату історію, що йде корінням до Стародавньої Греції і навіть в більш ранні часи. Одне із перших відомих літературних джерел про захист ІВ датується 500 р до н.е., коли кухарям в грецькій колонії Сібаріс була надана багаторічна монополія на створення деяких визначених кулінарних делікатесів [100].

Є принаймні три інших відомих посилання на ІВ в стародавні часи. У першому випадку Вітрувій (257-180 рр. до н.е.), як кажуть, виявив крадіжки інтелектуальної власності під час літературного конкурсу в Олександрії, виступаючи в якості судді в цьому конкурсі. Ще два випадки також стосувалися римського права [64, с. 22].

Відомо також, що в класичну епоху Стародавнього Риму поема, написана на чужому письмовому матеріалі, або картина, намальована на чужій дошці, належали не поетові або художнику, а власнику цього матеріалу або дошки. Втім, Юстиніан, вважаючи, мабуть, цю норму несправедливою, скасував її, хоча і без будь-якої заміни на іншу [52].

В античному світі ще не існувало сучасних патентів. Рабська праця не сприяла технічному прогресу. Рабам не було потреби щось винаходити, а конструювання механізмів для полегшення їх роботи вважалося непристойною справою, негідною поважного громадянина. Ідея захисту прав авторів на їхні твори реально виникла лише з відкриттям мистецтва друкарства, яке породило нове джерело доходу, а разом з тим і нові проблеми, пов'язані із захистом авторських прав, і перш за все, прав видавців. На ранніх етапах розвитку суспільства результати інтелектуальної діяльності не розглядалися в якості самостійних об'єктів правовідносин, а отже, були відсутні і спеціальні норми, що регулюють відносини щодо створення і використання так званої «інтелектуальної власності». Виникнення спеціально-правового регулювання таких відносин було пов'язано з необхідністю введення даних об'єктів в комерційний оборот. Інститути інтелектуальних прав розвивалися паралельно [95].

Підсумувавши вищеприведену інформацію можна дійти висновку, що розуміння явища ІВ почало формуватися в період античного світу. Саме тоді зароджувалися спроби ідентифікувати крадіжки художніх творів та класифікувати це як порушення прав автора.

У Середньовіччі до появи законів, пов'язаних з ІВ, передував достатньо довгий період видачі привілеїв, які охороняли відносини в цій сфері. Але не можна сказати, що вони безпосередньо регулювали вищезазначені відносини, бо спочатку, як правило, носили різноманітний характер, зокрема, стосувалися прав на торгівлю, монопольне виготовлення певних товарів. Перші привілеї по захисту видавничої справи були видані у 1357 році в Лондоні гільдії переписувачів і художників-ілюстраторів на монопольне право видавництва, а також у 1491 році у Венеції власникам типографій Ратдольфу і А. Мануцію [82, с. 21].

В якості одного з перших нормативно-правових актів, що стосуються захисту прав авторів, можна виділити акт, виданий Флорентійською Республікою 19 червня 1421 року для захисту прав відомого архітектора Філіппо Брунеллескі. Зазначений нормативно-правовий акт не тільки визнавав права авторів і винахідників на результати їх інтелектуальної праці, але також став стимулом для розвитку ІВ в Європі [95, с. 124].

Першою в історії генезису авторського права є концепція привілеїв, яка виникла у XV ст. Зазначений період визначався двома тенденціями. По-перше, змінюється суспільна думка щодо змісту, значення та результатів фізичної праці. Відбувається поступовий відхід від влади релігійних догматів, згідно з якими, наприклад, після вигнання із Едему на Адама було накладене прокляття у вигляді обов'язку працювати. Також відбувається перегляд сформованої ще за античних часів у працях Платона та Аристотеля концепції зневаги до фізичної праці. Значну роль у цьому процесі відіграють здобутки видатних митців епохи відродження Мікеланджело Буонарроті та Леонардо да Вінчі. Внаслідок переходу від феодалізму до капіталістичного виробництва ремісники отримують свободу, їх праця перестає бути в очах

суспільства ганебною, а результати їх творчої діяльності набувають ознак продуктів творчої діяльності [90].

Як ми бачимо у період середньовіччя активно поширювались спроби захисту авторських прав. Спочатку стали видаватися привілеї, які надавали виключне право видавцеві на певний твір і забороняли іншим видавництвам випускати твір.

Історія патентного права починається з привілеїв на винаходи, що з'явилися вже до кінця середніх віків. Першим Патентним законом була Декларація Венеціанської республіки 1474 року, згідно з якою кожен громадянин, який зробив машину, що раніше не застосовувалася на території держави, отримував привілей, відповідно до якого всім іншим заборонялося протягом десяти років виготовляти подібні машини [41, с. 131].

Зрозуміло, згодом система патентного права була багато в чому удосконалена. Але вже на початку XVII століття були закладені його основи. Патенти, як вид інтелектуальної (промислової) власності, використовуються дотепер як інструмент, що регулює створення і передачу нових технологій [63, с. 11]

У 1718 р. англійський юрист Джеймс Пакл запатентував машину, яка цілком можна вважати прообразом і попередником (за цілих півтора століть) сучасного кулемета. Машина випускала одну кулю за секунду. Втім, нам важливі тепер не тактико-технічні дані, а записка, яку приклав винахідник до свого винаходу. У ній мовилося, що пристрій призначений «для захисту короля Георга I, його країни і законів» і була рекомендація. Виявляється, для стрілянини по християнах кулемет потрібно заряджати тільки круглими кулями, а для всяких язичників винахідник передбачав кулі кубічні [54, с. 14-15].

Вираз «інтелектуальна власність» пов'язують з французьким законодавством кінця XVIII ст., зокрема з теорією природного права, яка отримала свій розвиток у роботах французьких філософів-просвітителів (Вольтера, Дідро, Гельвеція, Гольбаха, Руссо, та ін.). Згідно з цією теорією

право творця будь-якого творчого об'єкту є невід'ємним природним правом, яке виникає з самої суті творчої діяльності і існує незалежно від визнання цього права державною владою. 07.01.1791 року у Франції було прийнято патентний закон, у вступі до якого проголошувалося, що будь-яка нова ідея, виголошення та здійснення якої може бути корисним для суспільства, належить тому, хто її створив, а промисловий винахід є власністю його творця [64, с. 7].

Іншим об'єктом промислової власності, історія якого виходить з глибини століть, є торговельні марки. Такі знаки у вигляді символів зображувалися ремісниками на товарах, що виготовлялися ними чи ставилися скотарями як «клеймо» на тварині. Таким чином, вони реалізували важливий елемент законодавства про товарні знаки, що діє до сьогодні, а саме: фіксували зв'язок між товаром і виробником [48, с. 11].

Термін «товарний знак» почали використовувати тільки в ХІХ ст. З того часу вони стали відігравати важливу роль у розповсюдженні товарів, доведенні їх до споживача, розширенні торгівлі. Найкращі умови для маркування товарів створила ринкова економіка. З другої половини ХХ століття розробляються і приймаються міжнародні документи. Це обумовлено рядом причин. Переміщення через національні кордони товарів і робочих призвело до того, що, незважаючи на прийняття національних законів, виникла потреба в міжнародно-правовій охороні ІВ. У сфері інтелектуальних прав міжнародне регулювання має особливе значення. Властивості об'єктів інтелектуальної власності дозволяють легко обійти встановлені національним законодавством, що мають територіальну дію, заборони на їх використання за кордоном. Так, в 1873 році іноземні представники відмовилися взяти участь у Міжнародній виставці винаходів у Відні, так як побоювалися, що їхні ідеї будуть вкрадені і використані в комерційних цілях в інших країнах. В умовах інтенсивного розвитку міжнародних, економічних і науково-технічних зв'язків запобігти цьому

особливо важливо, що є основним завданням міжнародної охорони інтелектуальних прав [64, с. 444].

Поняття ІВ вперше введено конвенцією у 1967 р., відповідно до якої була заснована Всесвітня організація інтелектуальної власності (далі – ВОІВ) [73].

Розглянемо історію розвитку українського законодавства у галузі ІВ, фундамент якого був закладений в Росії на початку ХІХ ст. На нашу думку розвиток законодавства можна поділити на 3 етапи: період Російської імперії, радянський період та період незалежності України.

У Російській імперії інститути інтелектуальних прав почали розвиватися дещо пізніше. Права на винахід були закріплені в Маніфесті про привілеї на різні винаходи і відкриття в мистецтвах і ремеслах від 17 червня 1812 року. У 1833 році вступило в силу Положення про привілеї. Спочатку норми авторського права містилися в цензурного статуту від 22 квітня 1828 року. До цього книговидання було державною монополією. У 1830 році з'явилося Положення про права творців, перекладачів і видавців, яке вирішило питання про охорону статей у журналах, приватних листів, хрестоматій [55].

Прогресивним документом став Закон Російської імперії від 15 березня 1911 року, який поширив свою дію на ряд нових об'єктів (карти, креслення, глобуси, атласи, технічні плани, фотографічні, драматичні і музично-драматичні твори) і був складений на основі кращих зразків західноєвропейського законодавства. Після 1917 року змінилася вся система прав на об'єкти промислової власності та авторського права. Слід зазначити, що в законодавстві СРСР існувало скоріше винахідницьке, ніж патентне право, так як патентна форма охорони майже не використовувалася, а видавалося авторське свідоцтво на винахід. Авторське свідоцтво не надавало автору винаходу виняткових прав на використання винаходу, не могло бути придбано іншими фізичними та юридичними особами, а лише засвідчувало право авторства на винахід. Виключне право на винахід набувала держава.

Правове регулювання стосувалося лише винаходів, відкриттів і раціоналізаторських пропозицій [88].

Після Жовтневої революції 1917 р. існуюча на той час система охорони винаходів зазнала змін. У перші роки становлення радянської держави, владі повноцінно взятися за реформування патентного законодавства ніяк не вдавалося. До 1919 рр. в РСФРР та УСРР продовжував діяти прийнятий ще за часів Російської Імперії Патентний закон 1896 р. Перед владою стояла гостра необхідність формування нового правового поля, яке б відповідало основним радянським постулатам. Першим кроком радянської влади стало скасування привілеїв на винаходи. На той час видані до революції 1917 р. привілеї, які засвідчували виключні права їх власників, зберегли своє значення лише як документи, що посвідчували факт авторства винаходу [52, с. 94].

Серед основних нормативних правових актів радянського періоду можна відзначити Декрет РНК СРСР від 30 червня 1919 року «Про винаходи», який ліквідував монополію автора на винахід. Постановою ЦВК СРСР і РНК СРСР від 12 вересня 1924 року «Про патенти на винаходи» знову була введена в СРСР патентна охорона винаходів. Положення про винаходи і технічних удосконалень, затверджене постановою ЦВК СРСР і РНК СРСР від 9 квітня 1931 року № 3/256, повернуло монополію держави на використання винаходів. Такий стан зберігали і постанова РНК СРСР від 5 березня 1941 року № 448, і постанова Ради Міністрів СРСР від 21 серпня 1973 року № 584. Права авторів в радянський період були істотно обмежені. Так, згідно з Декретом РНК СРСР від 26 листопада 1918 року «Про визнання наукових, літературних, музичних і художніх творів державним надбанням» будь-який твір міг бути визнаний національним надбанням з виплатою автору понесених витрат. Пізніше було прийнято постанову Президії ЦВК СРСР і РНК СРСР від 16 лютого 1925 року № 7 «Про основи авторського права». У 60-ті роки минулого століття його положення увійшли до Основ цивільного законодавства СРСР [86, с. 65].

Загалом Головкова О.М. пропонує виділити 5 етапів розвитку права інтелектуальної власності в радянський період (1917-1991 рр.):

1-й етап охоплює період 1917-1924 рр. - занепад у розвитку вітчизняного законодавства у сфері інтелектуальної власності.

2-й етап (1924-1928 рр.) - прийняття двох важливих нормативно-правових актів: 12.09.1924 року ЦВК СРСР - Положення про патенти на винаходи, згідно якого патент знову стає єдиною формою охорони винахідницьких прав, в сфері охорони авторського права 30.01.1925 року - загальносоюзний Закон «Основи авторського права», який отримав досить широке практичне застосування.

3-й етап (1928-1961 рр.). Прийняття нового загальносоюзного закону «Основи авторського права» (16.05.1928 року). Після цього Закону у всіх союзних республіках було видано республіканські закони. Так, 06.02.1929 року постанова ЦВК і РНК УРСР затвердила перший український закон «Про авторське право». У 1931 році закон про патенти та винаходи було замінено Положенням про винаходи і технічні вдосконалення. За цей період законодавство про винаходи переглядалося ще двічі – в 1941 і в 1959 роках. Закон про промислові зразки 1924 року відмінили в 1936 році, але якогось нового акту прийнято не було. Охорону промислових зразків здійснювали в межах законодавства про авторське право.

4-й етап (1961-1973 рр.). Прийняття у 1961 році загальносоюзного Закону «Основи цивільного законодавства Союзу РСР і союзних республік». Інститут інтелектуальної власності було включено до складу цивільного законодавства.

5-й етап (1973-1991 рр. Активна участь у міжнародній охороні інтелектуальної власності. У зв'язку з цим потребує удосконалення національно-правове регулювання в сфері інтелектуальної власності [42, с. 94-95].

Отже, до 1991 року в Україні, як і у всьому колишньому Радянському Союзі, в силу переваги суспільної форми власності та пануючої

соціалістичної ідеології були відсутні спеціальні закони про правову охорону інтелектуальної власності, а правове регулювання відносин у цій сфері забезпечувалося, в основному, підзаконними актами. Виключеннями були розділ IV – «Авторське право» і розділ VI «Винахідницьке право» Цивільного кодексу УРСР, а також «Положення про відкриття, винаходи і раціоналізаторські пропозиції», затверджене постановою Ради Міністрів СРСР від 21.03.1973 р. [60, с. 23].

Сучасний етап розвитку ПІВ в Україні розпочався у 1991 р. і триває дотепер. На початку 90-х років після здобуття Україною незалежності у державі спостерігалася криза у системі правової охорони об'єктів інтелектуальної власності, зумовлена відсутністю національної нормативної бази та спеціальних державних органів у цій сфері. Протягом 1991-1994 рр. були закладені основи законодавчої бази національної системи правової охорони результатів інтелектуальної діяльності. У період з 1994 р. по 1999 р. визначилися напрями подальшого розвитку цієї системи з урахуванням наміру України вступити до Європейського Союзу та Світової організації торгівлі. Важливою подією стало закріплення у Конституції України права інтелектуальної власності (ст.ст. 41, 54) [37, с. 14].

Сучасний період розвитку права інтелектуальної власності в незалежній Україні в його законодавчому вимірі Іващенко В.А. пропонує розмежувати на такі періоди: 1991 – 2004 рр. – період функціонування однорівневої моделі законодавства; 2004 р. – донині – період функціонування дворівневої моделі законодавства (Цивільний кодекс України та спеціальне законодавство). У контексті процесу формування законодавства умовно виокремлені 1991 – 1993 рр. – етап закладення основ функціонування сучасної моделі охорони інтелектуальної власності; 1993 – 1999 рр. – період напрацювання спеціального законодавства у сфері інтелектуальної власності; 1999 – 2014 рр. – період удосконалення чинного законодавства, перехід до дворівневої моделі правового регулювання, наближення до стандартів СОТ;

2014 – 2017 рр. – підписання Угоди про асоціацію з ЄС, старт реформи національної системи охорони інтелектуальної власності [39, с. 402].

Таким чином, в результаті проведеного дослідження можна зробити висновки, що явище ІВ пройшло довготривалий шлях розвитку. Перші згадки про спроби захисту авторських прав виявлено у країнах античного часу що послугувало поштовхом до осмислення того факту, що права на ідею мають належати її автору, а також до початку формування історичних, технологічних, психологічних, економічних, юридичних передумов формування та розвитку ІВ в світовому суспільстві. Вчені виділяють даний етап під назвою зародження. Згодом правовідносини які здебільшого стосувалися торгівлі регулювалися видачею особі привілею на зайняття певною діяльністю, проте були випадки коли привілеї застосовувались до видавничої справи.

Реальна потреба закріплення таких прав виникла на етапі становлення в епоху середньовіччя разом з технічним проривом. Наслідком винайдення друкарства стало розповсюдження творів без згоди авторів. Це явище спричинило появу перших законодавчих актів що захищали авторське право. Наступним почало формуватися патентне право попередником якого є все ті ж привілеї але вже безпосередньо на винаходи. Отже видача привілеїв зіграла ключову роль в створенні патентного і авторського права та створення законів.

Період нового часу являється активною фазою розвитку міжнародної торгівлі. Відповідно в цей час починають розповсюджуватись торгові марки та розвиватись міжнародне законодавство що регулює правовідносини у сфері ІВ.

Тож у становленні права інтелектуальної власності фахівцями виділяються такі етапи: зародження, становлення, розвиток та удосконалення і приведення у відповідність з соціально-економічним та політичним розвитком.

Розвиток українського законодавства в сфері ІВ бере свій початок у ХІХ столітті в Російській імперії у якій ІВ розвивався значно гірше ніж у країнах Європи, регулювалися правовідносини лише декількома актами. За радянський період перелік законодавчих актів в галузі ІВ збільшився але права за авторами закріплювалися суто формально, фактично вони належали державі. Після проголошення незалежності України ІВ регулювалася однорівневою моделлю законодавства. Після 2004 року здійснено перехід до дворівневої моделі

1.2. Сутність понять «інтелектуальна власність» та «права інтелектуальної власності»

На сьогоднішній день ІВ розглядається з правової, соціологічної та економічної точок зору, що в свою чергу, призводить до виникнення широкого діапазону сутностей і значень, а, отже, неоднозначності трактування поняття «інтелектуальна власність». Таким чином, можна стверджувати, що комплексного підходу до визначення сутності інтелектуальної власності на сьогоднішній день не існує. Сучасні дослідження інтелектуальної власності висвітлюють її з протилежних позицій, що проявляється в економічному, юридичному, соціологічному та інших підходах [65, с. 32].

Інформаційною базою для вивчення сутності даної категорії послужили наукові концепції і системи відносин, що виникають в різних областях. На нашу думку, можна виділити три основні підходи до визначення сутності категорії «інтелектуальна власність»: економічний, правовий і соціологічний.

З економічної точки зору інтелектуальна власність розглядається як система об'єктивних відносин, що виникають між творцем і сторонніми особами з приводу присвоєння та відчуження результатів інтелектуальної праці в процесі його виробництва, розподілу, обміну та споживання.

Дюндін В.Д. вважає, що економічна сутність інтелектуальної власності як економічної категорії полягає в системі відносин між юридичними і (чи) фізичними особами у відтворювальному процесі інтелектуального продукту, а також інтелектуальних ресурсів з приводу присвоєння цих благ. Вона реалізується через три функції власності: володіння, використання й розпорядження [44].

Ряд науковців, серед яких Ідріс К., розглядають інтелектуальну власність як результат втілення ідей, творчих думок, винаходів, технологій та їх комерційне застосування. Інший підхід, що передбачає тлумачення інтелектуальної власності як складової економічної категорії «власність» знаходимо у працях науковців, які вважають, що саме власність є визначальною категорією і ознакою. При цьому основна увага приділяється майновим суспільним відносинам, пов'язаним зі створенням та використанням інтелектуальних продуктів як специфічних об'єктів товарно-грошових відносин. [67]

Беззуб І. визначає, що сфера інтелектуальної власності – це сукупність галузей економіки і видів суспільної діяльності, які не беруть безпосередньої участі у створенні матеріальних благ. Ці галузі виробляють унікальний продукт – інтелектуальний [83].

На нашу думку, в економічному обороті інтелектуальна власність має наступні особливості:

1. Не обмежена в просторі, отже, може використовуватися необмеженим колом осіб.
2. Не має фізичного споживання, не схильна до фізичного зносу (можливий моральний знос).
3. Вимагає відокремлення від інших результатів інтелектуальної діяльності через юридичне закріплення.
4. Здатна приносити дохід, тільки в умовах закріплення прав на неї, що не допускають загальнодоступності використання.

5. Забезпечує можливість формувати сфери впливу на ринку, здійснювати контроль над отриманням доходів від використання об'єкта.

6. Правовий захист має обмеження в часі, після закінчення якого об'єкт переходить у суспільне надбання.

Інтелектуальна власність в економічному обороті може бути представлена в декількох формах: як капітал – у вигляді нематеріальних активів, як оборотний капітал – при підготовці та перепродажу інтелектуальної власності і як товар – при продажу ліцензій.

У свою чергу, соціологічний підхід до визначення сутності поняття «інтелектуальна власність» знаходиться на етапі становлення і до недавнього часу не мав розвинуеного теоретико-методологічного апарату та інструментарію дослідження, однак вже зараз є напрацювання дослідників в даному напрямку.

У вітчизняній же науці проблема інтелектуальної власності, судячи з огляду наявних публікацій, знаходиться поки що на периферії інтересу. Якоюсь мірою це пояснюється, що українське суспільство певним чином відстає від тих суспільств, що увійшли у постіндустріальну фазу розвитку. Але навіть у сусідній Росії, яка також за своїми соціально-економічними параметрами не тільки суттєво відрізняється від провідних суспільств західного типу, а й, на відміну від України, всіляко позиціонує свою цивілізаційну відмінність від них, поступово зростає інтерес до соціологічної проблеми інтелектуальної власності, про що свідчать нехай поки що поодинокі, але наявні приклади [54].

З соціально-філософської точки зору інтелектуальну власність Безмолитвенний А.С. трактує як особливу форму соціальних відносин, які виникають з приводу розпорядження об'єктами, структура яких визначається патентом або авторським свідоцтвом [42, с. 10].

Цікавими в цьому зв'язку є наукові праці М.Г. Іванової [86, с. 5], де розглядається інтелектуальна власність як «сукупність суспільних відносин,

що виникають при появі і використанні результатів інтелектуальної діяльності», що мають специфічні властивості:

- а) засіб додання продукції інтелектуальної діяльності особливих споживчих властивостей товару;
- б) засіб конкурентної переваги;
- в) засіб одержання надприбутку;
- г) засіб законної монополізації знань;
- д) засіб синергетики творчого потенціалу персоналу організації.

З правової точки зору інтелектуальна власність розглядається як сукупність прав суб'єкта з управління об'єктами власності (речами).

В даний час найбільше визнання в правовому середовищі отримало наступне трактування інтелектуальної власності – сукупність прав особистого і майнового характеру на результати інтелектуальної діяльності (в першу чергу, творчої діяльності), а також на інші об'єкти, прирівняні до них, конкретний перелік яких встановлюється законодавством відповідної країни [50].

Залучення результатів інтелектуальної діяльності в комерційний оборот в умовах відсутності належних правових інститутів охорони інтелектуальної власності або їх неефективності є причиною збільшення трансакційних витрат. За відсутності або неефективності правових інститутів, що гарантують захист прав власності, порушується стійкість використання об'єктів власності. Наявність реальних, ефективно діючих інститутів, навпаки, сприяє прогресу, економічному зростанню. Отже, інтелектуальна власність – це одна з найскладніших галузей права. Вона має юридичну форму, але економічний зміст.

Результати інтелектуальної діяльності охороняються різними галузями права та, відповідно, різноманітними засобами і способами. Охорона та захист суб'єктів права інтелектуальної власності здійснюється також нормами трудового, податкового, адміністративного, кримінального й інших

галузей права. Значний вплив на регулювання відносин інтелектуальної власності здійснюють норми міжнародного права.

Виходячи з вищевикладеного, можна стверджувати, що «інтелектуальна власність» є міждисциплінарним поняттям, сутність і значення якого варіюється в залежності від сфери його застосування. Необхідно відзначити, що існуючі підходи до визначення сутності «інтелектуальної власності» не є догматичними, оскільки дослідження щодо визначення сутності даної категорії до сих пір тривають, а її повсюдне впровадження в усі сфери життєдіяльності суспільства призводить до появи все більшого числа значень даного поняття.

У Всесвітній декларації з інтелектуальної власності від 26 червня 2000 р. [3] сформульовано загальний підхід розуміння інтелектуальної власності як сукупності абсолютних прав людини на блага, що визнаються інтелектуальними за характером і такі, що заслуговують охорони, включаючи, але не обмежуючись науковими і технічними винаходами, літературними творами або художніми витворами, товарними знаками, промисловими зразками та географічними визначеннями тощо. При цьому термін «права інтелектуальної власності» означає по суті права, закріплені у ст. 27 Загальної декларації прав людини [5].

Відповідно до ч.1 ст. 41 Конституції України «кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності» [1]. З урахуванням цього конституційного положення усі результати інтелектуальної, творчої діяльності людини отримали назву «об'єкти інтелектуальної власності» або «інтелектуальна власність», а правовий інститут, що їм присвячено – «право інтелектуальної власності».

Поняття «право інтелектуальної власності» слід враховувати у суб'єктивному та об'єктивному значенні. В об'єктивному значенні право інтелектуальної власності є сукупністю правових норм, які регулюють відносини, що складаються в процесі створення, використання та охорони

результатів інтелектуальної, творчої діяльності. Право інтелектуальної власності у зазначенні цивільно-правового інституту є сукупність правових норм, які регулюють суспільні відносини у сфері створення, оформлення, використання і охорони результатів інтелектуальної діяльності людей [62].

У суб'єктивному значенні право інтелектуальної власності є правом творця (його правонаступників) на одержаний ним результат інтелектуальної, творчої діяльності. Іншими словами, це право, яке належить авторові твору, винахіднику та іншому творцеві, на витвір науки, літератури, мистецтва, виробництва, науково-технічної діяльності та в будь-якій іншій сфері діяльності. Підпригора О.О. та Підпригора О.А. зазначають, що суб'єктивне право інтелектуальної власності є правом його суб'єкта на володіння, користування і розпорядження належним йому відповідно до закону результатом інтелектуальної діяльності [69, с. 155].

Поняття інтелектуальної власності визначене законодавством у ст. 418 Цивільного кодексу України: «Право інтелектуальної власності – це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений цим Кодексом та іншим законом. Право інтелектуальної власності становлять особисті немайнові права інтелектуальної власності та (або) майнові права інтелектуальної власності, зміст яких щодо певних об'єктів права інтелектуальної власності визначається цим Кодексом та іншим законом» [51].

Цікавою є думка Вахонєвої Т., яка вважає, що інтелектуальна власність є правом власності на інтелектуальний продукт. Право власності є одним із основних інститутів будь-якої системи права, що становить сукупність правових норм, які закріплюють і охороняють належність майна (речей) тим або тим особам чи колективам та засновані на цьому повноваження власника щодо володіння, користування та розпорядження цим майном [39].

Специфіку інтелектуального продукту як предмета відносин власності, на нашу думку, визначають три складові: знання, інформація, досвід. У роботах дослідників часто простежується ототожнення знань та інформації.

В контексті відносин привласнення-відчуження не будь-яка інформація є знанням, інтелектуальним продуктом, як і не будь-яке знання трансформується в об'єкт власності.

Межі залучення таких інтелектуальних ресурсів як інформація, знання, досвід у сферу відносин власності визначаються в першу чергу ступенем їх творчої переробки. Чим вище ступінь переробки, чим масштабніше обсяг приросту нової інформації, знань, досвіду, тим ширше простір потенційних прав на присвоєння даного продукту. Тільки творчо перероблене знання, інформація, досвід набувають товарні властивості в результаті ринкового обміну, отже, стають потенційно відчужуваними.

Другою відмінною ознакою інтелектуального продукту є міра індивідуалізації творчої переробки знання, інформації, досвіду. Інтелектуальний продукт перетворюється в об'єкт відносин власності в умовах відокремленої переробки досвіду, інтелектуальних, інформаційних ресурсів. Слідуючи цій логіці продукти соціальної трансформації, громадського осмислення досвіду і накопичених знань (наприклад, цивілізація, мова, культура) об'єктом відносин власності не є.

Інтелектуальний продукт може мати різні форми: наукові відкриття та винаходи, результати технологічних і проектних робіт, зразки нової продукції, нової техніки і матеріалів, нові технології, науково-виробничі, консалтингові, економіко-фінансові, управлінські, маркетингові послуги, а також різні види літературно-художньої творчості і т. д.[40].

Інтелектуальний продукт, виступаючи в різних формах, на відміну від речового продукту стимулює не тільки економічний, але і духовний розвиток всієї системи соціально-економічних відносин.

Отже, в процесі дослідження поняття ІВ ми проаналізували думки науковців з різних сфер, зокрема економіки, соціології та юриспруденції. Дане поняття на сьогоднішній день не має єдиного твердження оскільки містить в собі зміст кожної з вищеприведених наук. З економічної точки зору ІВ може мати форму капіталу або товару, отже несе в собі економічне

підгрунтя. З соціальної точки зору ІВ може застосовуватись як засіб конкурентної переваги або засіб об'єднання творчого потенціалу персоналу. З юридичної точки зору ІВ визначається як сукупність прав на об'єкт (як правило результат творчої діяльності) що ототожнюється з поняттям права ІВ.

Право ІВ може розглядатися в двох значеннях: об'єктивне та суб'єктивне. В об'єктивному значенні право ІВ сприймається як поєднання правових норм (міжнародних в тому числі) різних галузей права що визначають порядок створення користування та охорону результатів творчої діяльності. В суб'єктивному значенні дане поняття слід сприймати як право особи на конкретний витвір. Тому на нашу думку ІВ має розглядатися як соціологічна та економічна категорія оскільки юридична складова міститься в понятті права ІВ ми погоджуємось з думкою Вахонєвої Т., що право інтелектуальної власності можна визначити як право на інтелектуальний продукт.

Таким чином, можна зробити висновок, що в науковій літературі існують такі підходи до визначення інтелектуальної власності: економічний, соціологічний та правовий (юридичний). Право інтелектуальної власності розглядається в об'єктивному (сукупність правових норм, які регулюють зазначені відносини) та суб'єктивному (право творця (його правонаступників) на одержаний ним результат інтелектуальної, творчої діяльності) значенні.

1.3. Принципи та складові права інтелектуальної власності

Ще однією характеристикою, що свідчить про своєрідність права інтелектуальної власності в певних заданих координатах часу і простору є принципи права. Принципи права інтелектуальної власності беззаперечно приналежать до його основних механізмів. Принцип - це завжди вихідне начало, це – завжди ідея, а крім неї і норми, і соціальні відносини, оскільки принципи набувають нормативного і правозастосовчого змісту [41].

Загалом, термін «принцип» походить від латинського слова «*princīpium*», яке означає начало, основа. Водночас, принцип – це те, що лежить в основі певної теорії науки, внутрішнє переконання людини, основне правило поведінки. За В. І. Далем, слово «принцип» означає наукове чи моральне начало, основу, правило, від якого не відступають [42].

У правовій доктрині під час визначення поняття принципів права науковці вживають такі категорії, як вихідні теоретичні положення, основні, керівні засади (ідеї), загальні нормативно-керівні положення, провідні засади, закономірність, сутність, система координат тощо. Багато категорій є однорідними. Тому принципи права інтелектуальної власності можна визначити як загальні, керівні (основні, головні, відправні, вихідні теоретичні, загальні нормативно-керівні, спрямовуючі) положення права інтелектуальної власності [43].

Під час визначення поняття принципів права можна виділити дві концепції, які сформувались у правовій доктрині.

Згідно з першою концепцією, що побудована на теорії позитивізму, принципи права – це ідеї, теоретичні, нормативно-керівні положення того чи іншого виду людської діяльності, які конкретизуються в змісті правових норм та об'єктивно зумовлені матеріальними умовами існування суспільства. Відповідно до другої концепції, яка бере початок від ідеї природного права, принципи права розуміють як керівні ідеї, об'єктивно властиві праву відправні начала, незаперечні вимоги (позитивні зобов'язання), які ставлять

до учасників суспільних відносин із метою гармонійного поєднання індивідуальних, групових і громадських інтересів та визначають зміст і спрямованість правового регулювання, відображають найважливіші закономірності соціально-економічної формації [43].

Розглядаючи питання про класифікацію принципів права, її критерії та види слід зазначити, що, по-перше, загальноправові принципи права, що мають всезагальний характер, знаходять своє більш конкретне втілення у принципах кожної галузі. По-друге, основні принципи права отримують специфічну модифікацію у галузях права і у сферах правоутворення, правореалізації і правоохорони. А тому в сфері правоутворення можна вести мову про відносно автономні принципи правотворчості, а серед них і законотворчості, у правореалізації — передусім про принципи правозастосування, у правоохороні — про принципи правосуддя, юридичної відповідальності тощо. По-третє, саме основні принципи диференціюються на загальносоціальні і спеціально-юридичні (системні і структурні), а серед загальносоціальних досить чітко виділяються політичні, економічні, соціальні, ідеологічні, моральні основи права [44].

Звідси можна стверджувати, що слід виділяти:

- 1) принципи правосвідомості;
- 2) принципи правоутворення;
- 3) принципи правотворчості, а серед них законотворчості і нормотворчості;
- 4) принципи системи права:
 - а) загальноправові (основні);
 - б) міжгалузеві;
 - в) галузеві;
 - г) принципи інститутів права;
- 5) принципи структури права:
 - а) загальносоціального і юридичного;
 - б) публічного і приватного;

- в) регулятивного й охоронного;
- г) матеріального і процесуального;
- д) об'єктивного і суб'єктивного;
- 6) принципи правореалізації, а серед них принципи правозастосування;
- 7) правоохоронні принципи, а серед них, особливо, принципи правосуддя й юридичної відповідальності [45].

Принципи системи і структури права, що змінюються у принципи правоутворення, правореалізації і правоохорони, можна назвати принципами правового регулювання, визнаючи при цьому особливу роль загальноправових (основних) принципів.

Зважаючи на суспільну важливість інституту інтелектуальної власності, зазначимо, що в чинному законодавстві у сфері інтелектуальної власності, окремо не визначено його принципів. Отже, їх сукупність може бути встановлена на підставі наукового узагальнення й аналізу законодавчих актів, норм цивільного права тощо.

В підручнику Світличного О.П. виділено такі принципи права інтелектуальної власності: принцип забезпечення державою інноваційного розвитку інтелектуальної галузі, принцип рівності прав і законних інтересів усіх суб'єктів прав інтелектуальної власності на належні їм об'єкти права інтелектуальної власності на здійснення підприємницької діяльності, принцип надзвичайної суспільної необхідності, принцип відповідальності посадових осіб митних органів за шкоду заподіяну правовласникам об'єктів права інтелектуальної власності при реєстрації у митному реєстрі об'єктів права інтелектуальної власності, які охороняються відповідно до закону, принцип добросовісності заявника при реєстрації об'єкта права інтелектуальної власності, принцип вартісного оцінювання об'єкту права інтелектуальної власності [86, с. 21-23].

Серед основних принципів права інтелектуальної власності Еннан Р. виділяє такі:

1) принцип закріплення (зміцнення) виключних прав — через видання певного охоронного документа (патенту, свідоцтва) законодавець здійснює юридичну прив'язку об'єкта до суб'єкта права інтелектуальної власності завдяки публічності та відкритості (йдеться про необхідність реєстрації об'єктів інтелектуальної власності, засвідчення прав на нематеріальні об'єкти);

2) принцип пріоритету прав автора, творця нематеріального, духовного блага, оскільки саме автор насамперед і найбільшою мірою, має вирішувати юридичну долю створеного ним об'єкта (абсолютність прав автора, абсолютність виключного права);

3) принцип свободи творчості (в цьому контексті особливої ваги набувають особисті немайнові права творця);

4) принцип автономії волі — автор може за власним бажанням зробити створений ним об'єкт інтелектуальної праці надбанням суспільства, а може залишити його не оприлюдненим, і не ставати при цьому взагалі суб'єктом правовідносин;

5) принцип свободи договору у авторсько-правових відносинах, патентно-правових відносинах;

6) принцип свободи комунікацій і творчих працівників;

7) принцип забезпечення відновлення порушених прав та судового захисту прав творців результатів інтелектуальної діяльності;

8) баланс публічних і приватних інтересів [47, с. 14].

На нашу думку, враховуючи особливості сьогодення що сфери правового регулювання транскордонних відносин інтелектуальної власності доцільна наступна класифікація принципів, які є загальними як для всієї системи міжнародної охорони інтелектуальної власності, так і для національних систем, які беруть участь в міжнародній системі захисту інтелектуальної власності держав:

- системоутворюючі принципи права інтелектуальної власності: принцип винятковості права інтелектуальної власності, принцип термінового

захисту, принцип здійснення захисту на користь автора і його правонаступників;

- спеціальні матеріально-правові засади: принцип автоматичного надання правового захисту; принцип уніфікації основних критеріїв надання правового захисту; принцип національного режиму захисту; принцип компромісу при дотриманні формальностей;

- спеціальні колізійно-правові засади: закон держави, де запитується захист інтелектуального продукту; закон держави походження інтелектуального продукту.

Галузь права традиційно інтерпретується як найбільш велика, відособлена сукупність юридичних норм, які регулюються якісно однорідні групи суспільних відносин, що має власний предмет і метод правового регулювання [48, с. 57].

Дуалістичний підхід до поділу системи права на складові частини став традиційним, хоча пошук оптимальних критеріїв розмежування галузей права не припинився. В останні роки виявився комплекс невирішених питань про розширення системи права, про визнання відокремлених інститутів галузями права, про існування комплексних галузей права тощо [49].

Відзначимо, що плюралістичний підхід до галузевого поділу системи права є найбільш сучасним, має різні варіації та ґрунтується на необхідності пошуку, крім традиційних, ще й додаткових критеріїв виділення самостійних галузей права. Наприклад, А. А. Шаповалов вважає, що поруч з основними критеріями (предметом та методом правового регулювання) до особливостей галузі права можна віднести:

- 1) галузевий правовий режим;
- 2) замкнутість правового регулювання;
- 3) однорідність суспільних відносин;
- 4) галузевий понятійний апарат;
- 5) власний спосіб правового регулювання;

б) має свої об'єкти та суб'єкти правовідносин, яким характерні суб'єктивні права та юридичні обов'язки [50, с. 66-67].

Серед вітчизняних вчених немає єдиної думки щодо структури права інтелектуальної власності.

У системі права інтелектуальної власності Еннан Р. виділяє два основних інститути — це літературно-художня і науково-технічна творчість. Перший інститут отримав найменування — авторське право та суміжні права, а другий — право промислової власності. Перший інститут містить дві окремі частини, що водночас поєднанні між собою: авторське право (літературні, художні, музичні твори, фотографії, комп'ютерні програми, бази даних та ін.), а також права, що є суміжними з авторськими, хоча й мають свою певну специфіку, що дає змогу виділити їх в окрему групу (виконання, фонограми, відеограми, передачі організацій мовлення). Право промислової власності, своєю чергою, структурно складається з трьох окремих частин: патентне право; правові засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту товарів і послуг; інші об'єкти промислової власності [47, с. 9].

На думку Дюндіна В.Д. інтелектуальна власність представлена трьома самостійними інститутами, які утворюють відповідно авторське право і суміжні права, право на об'єкти промислової власності і право на нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності. Автор статті наводить відмінності щодо принципів функціонування окремих складових, який традиційно склався та передбачений законодавством України:

1. Принципи авторського права:

- а) свобода творчості;
- б) невідчужуваність особистих майнових прав автора;
- в) поєднання особистих інтересів автора з інтересами суспільства;
- г) принцип свободи авторського договору.

2. Принципи патентного права:

- а) надання охорони лише тим розробкам, які в офіційному порядку визнані патентоспроможними;
- б) визнання за власником патенту виняткового права на використання запатентованого об'єкту;
- в) надання охорони передусім справжнім авторам винаходів, корисних моделей і промислових зв'язків;
- г) дотримання розумного балансу інтересів власника патенту та інтересів суспільства. [51]

Згідно з чинним ЦК України [38], інтелектуальна власність ділиться на чотири категорії:

- авторське право й суміжні права (об'єктами авторського права є художні, літературні й інші твори, а також комп'ютерні програми та бази даних, тоді як суміжними правами є права артистів-виконавців на їх виконання, права виробників фонограм на їх записи та права телерадіомовлення на їх радіо й телевізійні програми);
- промислова власність, яка включає винаходи, корисні моделі та промислові зразки (права на які посвідчуються патентами);
- засоби індивідуалізації учасників цивільного обігу й продукції, котра ними виробляється (це торговельні марки, фірмові найменування та географічні зазначення);
- нетипові об'єкти інтелектуальної власності (до цієї групи входять за залишковим критерієм усі інші об'єкти інтелектуальної власності).

Таким чином, в результаті проведеного дослідження можна зробити висновок, що принципами є основоположні ідеї якими керуються суб'єкти права здійснюючи свою діяльність. Принципи права загалом поділяють на як, було зазначено вище, на загальносоціальні та спеціально-юридичні. У загальносоціальних принципах права втілюються моральні, політичні, соціальні, економічні ідеї суспільства. Спеціально-юридичні принципи права визначаються як ідеї в напрямку яких зароджується і діє комплекс правових норм як інструмент регулювання суспільних відносин. Серед загально-

соціальних виділяють: принципи правосвідомості, принципи правоутворення, принципи законотворчості, принципи системи права, принципи структури права, принципи правореалізації, правоохоронні принципи.

Серед фахівців відсутня єдина думка щодо переліку принципів права інтелектуальної власності. Проте на законодавчому рівні даний перелік сформований. Зокрема в Концепції розвитку національної системи правової охорони інтелектуальної власності від 13 червня 2002 р. [52], серед них: гармонізація національного законодавства з нормами міжнародних договорів, учасницею яких є Україна, зокрема нормами Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності та директивами Ради Європейського співтовариства щодо охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності; нормативно-правове забезпечення удосконалення процедури набуття, використання та захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності з урахуванням досвіду функціонування національної системи правової охорони інтелектуальної власності; формування та забезпечення реалізації єдиної політики щодо припинення та недопущення порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності; удосконалення інфраструктури національної системи правової охорони інтелектуальної власності; стимулювання інноваційної діяльності; стимулювання суб'єктів прав на об'єкти інтелектуальної власності та використання цих об'єктів; удосконалення порядку формування патентно-інформаційних ресурсів України; подальше приєднання до міжнародних угод, співробітництво з міжнародними організаціями з питань інтелектуальної власності.

Право інтелектуальної власності має складну структуру, яка визначена українським законодавством наступним чином: авторське право і суміжні права, право промислової власності, права на засоби індивідуалізації учасників цивільного обігу товарів, послуг та права на нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності.

Висновки до розділу 1

В ході виконання даного розділу роботи було з'ясовано, що явище ІВ пройшло довготривалий шлях розвитку. Перші згадки про спроби захисту авторських прав виявлено у країнах античного часу що послугувало поштовхом до осмислення того факту, що права на ідею мають належати її автору, а також до початку формування історичних, технологічних, психологічних, економічних, юридичних передумов формування та розвитку ІВ в світовому суспільстві. Вчені виділяють даний етап під назвою зародження. Згодом правовідносини які здебільшого стосувалися торгівлі регулювалися видачею особі привілею на зайняття певною діяльністю, проте були випадки коли привілеї застосовувались до видавничої справи.

Реальна потреба закріплення таких прав виникла на етапі становлення в епоху середньовіччя разом з технічним проривом. Наслідком винайдення друкарства стало розповсюдження творів без згоди авторів. Це явище спричинило появу перших законодавчих актів що захищали авторське право. Наступним почало формуватися патентне право попередником якого є все ті ж привілеї але вже безпосередньо на винаходи. Отже видача привілеїв зіграла ключову роль в створенні патентного і авторського права та створення законів.

Період нового часу являється активною фазою розвитку міжнародної торгівлі. Відповідно в цей час починають розповсюджуватись торгові марки та розвиватись міжнародне законодавство що регулює правовідносини у сфері ІВ.

Тож у становленні права інтелектуальної власності фахівцями виділяються такі етапи: зародження, становлення, розвиток та удосконалення і приведення у відповідність з соціально-економічним та політичним розвитком.

Розвиток українського законодавства в сфері ІВ бере свій початок у XIX столітті в Російській імперії у якій ІВ розвивався значно гірше ніж у

країнах Європи, регулювалися правовідносини лише декількома актами. За радянський період перелік законодавчих актів в галузі ІВ збільшився але права за авторами закріплювалися суто формально, фактично вони належали державі. Після проголошення незалежності України ІВ регулювалася однорівневою моделлю законодавства. Після 2004 року здійснено перехід до дворівневої моделі

Крім цього, було з'ясовано, поняття ІВ трактується науковцями з різних сфер, зокрема економіки, соціології та юриспруденції. Дане поняття на сьогоднішній день не має єдиного твердження оскільки містить в собі зміст кожної з вищеприведених наук. З економічної точки зору ІВ може мати форму капіталу або товару, отже несе в собі економічне підґрунтя. З соціальної точки зору ІВ може застосовуватись як засіб конкурентної переваги або засіб об'єднання творчого потенціалу персоналу. З юридичної точки зору ІВ визначається як сукупність прав на об'єкт (як правило результат творчої діяльності) що ототожнюється з поняттям права ІВ.

Право ІВ може розглядатися в двох значеннях: об'єктивне та суб'єктивне. В об'єктивному значенні право ІВ сприймається як поєднання правових норм (міжнародних в тому числі) різних галузей права що визначають порядок створення користування та охорону результатів творчої діяльності. В суб'єктивному значенні дане поняття слід сприймати як право особи на конкретний витвір. Тому на нашу думку ІВ має розглядатися як соціологічна та економічна категорія оскільки юридична складова міститься в понятті права ІВ ми погоджуємось з думкою Вахоневої Т., що право інтелектуальної власності можна визначити як право на інтелектуальний продукт.

Таким чином, можна зробити висновок, що в науковій літературі існують такі підходи до визначення інтелектуальної власності: економічний, соціологічний та правовий (юридичний), а право інтелектуальної власності розглядається в об'єктивному (сукупність правових норм, які регулюють зазначені відносини) та суб'єктивному (право творця (його

правонаступників) на одержаний ним результат інтелектуальної, творчої діяльності) значенні.

Принципами є основоположні ідеї якими керуються суб'єкти права здійснюючи свою діяльність. Принципи права загалом поділяють на як, було зазначено вище, на загальносоціальні та спеціально-юридичні. У загальносоціальних принципах права втілюються моральні, політичні, соціальні, економічні ідеї суспільства. Спеціально-юридичні принципи права визначаються як ідеї в напрямку яких зароджується і діє комплекс правових норм як інструмент регулювання суспільних відносин. Серед загальносоціальних виділяють: принципи правосвідомості, принципи правоутворення, принципи законотворчості, принципи системи права, принципи структури права, принципи правореалізації, правоохоронні принципи.

Серед фахівців відсутня єдина думка щодо переліку принципів права інтелектуальної власності. Проте на законодавчому рівні даний перелік сформований. Зокрема в Концепції розвитку національної системи правової охорони інтелектуальної власності від 13 червня 2002 р., серед них: гармонізація національного законодавства з нормами міжнародних договорів, учасницею яких є Україна, зокрема нормами Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності та директивами Ради Європейського співтовариства щодо охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності; нормативно-правове забезпечення удосконалення процедури набуття, використання та захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності з урахуванням досвіду функціонування національної системи правової охорони інтелектуальної власності; формування та забезпечення реалізації єдиної політики щодо припинення та недопущення порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності; удосконалення інфраструктури національної системи правової охорони інтелектуальної власності; стимулювання інноваційної діяльності; стимулювання суб'єктів прав на об'єкти інтелектуальної власності та використання цих об'єктів; удосконалення порядку формування патентно-інформаційних ресурсів України; подальше приєднання до міжнародних угод, співробітництво з міжнародними організаціями з питань інтелектуальної власності.

Аналіз складових інтелектуального права показав, що право інтелектуальної власності має складну структуру, яка визначена українським законодавством наступним чином: авторське право і суміжні права, право промислової власності, права на засоби індивідуалізації учасників цивільного обігу товарів, послуг та права на нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності.

РОЗДІЛ 2

ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ВИКОРИСТАННЯ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

2.1. Огляд джерел права інтелектуальної власності в Україні

Приступаючи до дослідження питання джерел права інтелектуальної власності (далі - ПІВ) розглянемо зміст наукового терміна «джерело права», що активно використовується у вітчизняній і зарубіжній юриспруденції і має статус основної правової категорії в понятійному апараті теорії права. Можна дійти висновку про різноманітність підходів.

В суспільних науках набули поширення різні підходи до розуміння і трактування самого поняття джерела права. З точки зору соціології під джерелами права розуміється переважно сукупність факторів і умов, що впливають на генезис і реалізацію правових приписів. При такому підході виникає необхідність у вивченні насамперед утворюючих систему чинників, що впливають на створення права. Конкретні історичні умови розвитку суспільства, особливості його формування та еволюції, відображення в праві соціальних процесів, прямі і зворотні зв'язки між соціальною дійсністю і правом стають основним предметом дослідження. Джерела права в соціальному розумінні – це об'єктивно утворені в певному суспільстві чинники правотворчості, що впливають на свідому діяльність людей, ініціюють розвиток їх правових потреб та інтересів, що зумовлюють правотворчу діяльність суб'єктів, втілюючи у зміст правових норм різні інтереси суб'єктів суспільних відносин (класів, верств суспільства, народностей, націй), які утворюють соціальну структуру суспільства [53, с. 6].

Інакше трактується питання про джерела права в юридичних науках. Під ними найчастіше розуміють форми вираження права. Інакше кажучи, джерелами права виступають насамперед самі правові акти, застосовувані на

основі особливої процедури і в особливих формах, в яких зібрані і викладені правові приписи. До числа джерел права відносять також з певними застереженнями звичаї, санкціоновані практикою.

Юридична енциклопедія визначає джерело права як «спосіб зовнішнього вияву правових норм, який засвідчує їх загальнообов'язковість» [54].

Аналізуючи сформовані у вітчизняній і зарубіжній науковій літературі уявлення про джерело права – його поняття, сутність, зміст і призначення, російський професор М.Н. Марченко вважає, що неможливо не прийти до висновку про те, що «джерело права», як і саме право, недозволено визначати лише з одного окремо взятого боку, оскільки це буде неповне, одностороннє його визначення та трохи перекручене про нього уявлення [55, с.45].

Узагальнення попередніх розробок вчених-теоретиків дозволяє виділити шість смислів поняття «джерело права»:

- 1) пам'ятник права, тобто той історико-юридичний документ, в якому закріплювалося раніше діюче право;
- 2) сила, що створює право, яка надає правилам поведінки значення загальної обов'язковості;
- 3) джерело права у формальному сенсі, тобто той офіційний документ, який визнаний державою або міжнародною спільнотою в конкретний історичний момент «носієм» права;
- 4) джерело права в матеріальному сенсі, що включає ті фактори політичного, економічного, соціокультурного та іншого характеру, які спричиняють ті суспільні відносини, які потребують правового регулювання;
- 5) джерело права в ідеальному сенсі, тобто ідеї справедливості, свободи, рівності, гуманізму як сутності природного права, що відображаються в правосвідомості;
- 6) джерело знань про право – будь-який носій правової інформації (крім формальних джерел права сюди відносяться збірники та коментарі до законодавства, бази даних правової інформації, Інтернет, журнали, газети та

ін.).

Таким чином, джерело права як явище і поняття, що відображає його, слід розглядати, як традиційно це робиться в юридичній літературі одночасно з різних сторін і в різних аспектах.

Особливість вивчення джерел права на сучасному етапі обумовлена методологічним плюралізмом і розширенням меж пізнання такого суспільного явища як право, а також існуванням тісного взаємозв'язку між різними типами праворозуміння (природно-правового, нормативістського, соціологічного, лібертарного (непозитивістського) і поняттям «джерело права». Множинність концепцій джерел права пояснюється не тільки різноманітністю типів праворозуміння, але і економічними і політичними умовами розвитку суспільства, що постійно змінюються.

Розглянемо, як вітчизняні дослідники визначають джерела ПІВ.

На думку Світличного О.П. джерелами ПІВ є нормативно-правові акти у сфері права інтелектуальної власності [56, с. 26].

Колектив авторів підручника «Право інтелектуальної власності» за загальною редакцією О.П. Орлюка джерелами ПІВ вважає способи або форми вираження державної волі українського народу, щодо яких ця воля стає правом [57, с. 57].

Джерелом права на конкретний результат творчої діяльності, на думку Бошицького Ю.Л. [58, с. 214], є відповідна норма закону, що визначає першого правоволодільця, або положення договору між учасниками створення такого результату, а кожний наступний володілець інтелектуальної власності зобов'язаний надати документальне підтвердження отримання прав

На нашу думку, джерела права інтелектуальної власності в формально-юридичному сенсі уявляють собою нормативні правила поведінки, встановлені міжнародними договорами, законами, іншими правовими актами, що регулюють відносини ІВ.

Регулятивна дія джерел ПІВ забезпечується юридичними формами нормативних актів, розподілених на всіх рівнях структурної побудови

системи джерел права інтелектуальної власності з урахуванням їх юридичної сили.

Система джерел ПІВ являє собою комплексну галузь українського права. Комплексність правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності обумовлена специфікою предмета правового регулювання, особливостями використання, охорони та захисту результатів інтелектуальної діяльності, а також особливою соціальною значимістю створюваних матеріальних благ для суспільного прогресу.

Розглянемо, які джерела права в Україні необхідно віднести до джерел ПІВ.

Законодавство України в сфері ІВ охоплює усі загальновідомі об'єкти ПІВ, забезпечує набуття, здійснення та захист ПІВ в Україні як громадянами, так і іноземцями, що в цілому відповідає вимогам, встановленим міжнародними нормативно-правовими актами [59, с. 224].

Ксенофонтова М.М. поділяє законодавство України у сфері ІВ на дві групи: загальне та спеціальне законодавство [60, с. 32]. В підручнику Бутенка П.Т. «Інтелектуальна власність» подається такий поділ джерел ПІВ: загальне, спеціальне та митне законодавство [61, с. 24-25]. Ващук Я.П. надає такий поділ джерел ПІВ: загальне законодавство, законодавство в сфері авторського права (твори літератури, науки та мистецтва, комп'ютерні програми, бази даних); законодавство в сфері патентного права (винаходи, корисні моделі, промислові зразки, топографії інтегральних мікросхем, сорти рослин, породи тварин); законодавство в сфері права на комерційні позначення (комерційні найменування, знаки для товарів і послуг, зазначення походження товарів); законодавство в сфері права на науково-технічну інформацію (наукові відкриття, раціоналізаторські пропозиції, науково-технічна інформація, нерозкрита інформація), а також міжнародні договори, учасницею яких є Україна [62].

Найважливішим юридичним джерелом на території України є основний закон держави, а саме Конституція України [35]. Саме вона має

пріоритетний і верховний характер у вітчизняній системі джерел права інтелектуальної власності.

Захисту ПІВ (результатам інтелектуальної діяльності) в Конституції України присвячено ст. 41 та ст. 54.

На рівні Конституції України не лише формально закріплено положення щодо забезпечення права власності, гарантування якого є основоположним в умовах визначення держави правовою та демократичною, а також задекларовано непорушність такого права, що безпосередньо визначено в ст. 54 Конституції України. Крім того, окремо акцентується право саме на ІВ, а не просто розглядається в контексті інституту права власності в матеріальному розумінні (наприклад, право власності на рухоме чи нерухоме майно). Слід до цієї тези додати, що в частині четвертій ст. 13 Конституції України вказано на те, що держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності, які, у свою чергу, є рівними перед законом [63, с. 214].

Правові норми чинної Конституції України, що лежать в основі інститутів ПІВ, мали значний вплив на розвиток чинного законодавства в цій галузі відносин.

Також основи регулювання правового захисту прав інтелектуальної власності містять в собі ЦК України та ГК України.

Главою 16 ГК України [64] встановлено вимоги стосовно використання у господарській діяльності прав інтелектуальної власності, а книгою IV ЦК України [38] визначено основні засади права інтелектуальної власності.

В ЦК України праву інтелектуальної власності присвячено книгу 4 «Право інтелектуальної власності», що містить такі глави: глава 35 «Загальні положення про право інтелектуальної власності», глава 36 «Право інтелектуальної власності на літературний, художній твір та інший твір (авторське право)», глава 37 «Право інтелектуальної власності на виконання фонограму, відеограму та програму (передачу) організації мовлення (суміжні права)», глава 38 «Право інтелектуальної власності на наукове

відкриття», глава 39 «Право інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зв'язок», глава 40 «Право інтелектуальної власності на компонування інтегральної схеми», глава 41 «Право інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію», глава 42 «Право інтелектуальної власності на сорт рослин, породи тварин», глава 43 «Право інтелектуальної власності на комерційне найменування», глава 44 «Право інтелектуальної власності на торговельну марку», глава 45 «Право інтелектуальної власності на географічне зазначення», глава 46 «Право інтелектуальної власності на комерційну таємницю».

Господарським процесуальним кодексом України (далі – ГПК України) [65] встановлено право звернення до господарського суду юридичних осіб, суб'єктів підприємницької діяльності - фізичних осіб, за захистом своїх порушених або оспорюваних прав і охоронюваних законом інтересів.

Законами України про набуття та здійснення права на конкретні об'єкти інтелектуальної власності також передбачено способи захисту відповідного права, зокрема, статтею 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [66], статтею 21 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» [67], статтею 27 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки», статтею 35 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [68], статтею 25 Закону України «Про охорону прав на зазначення походження товарів» [69], статтею 53 Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» [70], статтею 22 Закону України «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем» [71].

Особливу групу джерел сучасного авторського права становлять міжнародні договори: підписана 14.07.1967 р. в Стокгольмі Конвенція, що створює Всесвітню організацію інтелектуальної власності (ВОІВ) (ця Конвенція набрала чинності 1970 р.); Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів (1886 р.); Всесвітня (Женевська) конвенція про авторські права від вересня 1952 р.; Римська конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм від незаконного відтворення їх

фонограм (1971 р.); Брюссельська конвенція про розповсюдження несучих програм сигналів, що передаються через супутники (1974 р.), Договір ВОІВ про авторське право від 1996 р., Договір ВОІВ про виконання і фонограми від 1996 р.) та інші [72, с. 32].

Вплив міжнародних конвенцій на розвиток системи національного законодавства з ІВ має бути прямо пов'язаний і обумовлений характером, тенденціями розвитку і потребами інтеграції української економіки в світовий економічний простір.

Крім того, слід взяти до уваги, що в Україні діють також підзаконні акти, затверджені постановами Кабінету Міністрів України або наказами відповідних центральних органів виконавчої влади, в яких переважно надано механізми реалізації законодавчих норм [22, с. 40].

Сучасними вітчизняними дослідниками (наприклад, Гаєвая О.В. [73], Бурлаков С. [74]) визначається міжгалузевий характер права інтелектуальної власності.

Розглядаючи питання міжгалузевих зв'язків ПІВ потрібно зауважити, що патентне право, або право промислової власності слід ділити на дві складові: так звані права на патент (заявник — патентне відомство) і права з патенту (ліцензіар — ліцензіат). Права на патент — віддзеркалюють відносини, які виникають між заявником та патентним відомством держави. Це є публічні (власні) відносини, які регулюються адміністративним методом.

Суміжними галузями права з ПІВ, як частина права інтелектуальної власності, є норми антимонопольного права. Ці норми не застосовуються там, де правомірно діють суб'єкти авторського і патентного права. Якщо патент — це монополія, то за її межами, але поруч, діють норми антимонопольного права.

До нормативно-правових актів у сфері антимонопольного права, що регулюють сферу захисту ІВ можна віднести закони України «Про захист від

недобросовісної конкуренції» [75], «Про захист економічної конкуренції» [76], «Про Антимонопольний комітет України» [77].

До дій, які відносять до, згідно Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції», відносяться наступні:

1. Неправомірне використання ділової репутації суб'єкта господарювання (неправомірне (тобто без дозволу) використання чужих позначень, рекламних матеріалів, упаковки; неправомірне використання товару іншого виробника; копіювання зовнішнього вигляду виробу; порівняльна реклама).

2. Створення перешкод суб'єктам господарювання у процесі конкуренції та досягнення неправомірних переваг у конкуренції (дискредитація господарюючого суб'єкта - тобто поширення неправдивих, неповних або неточних відомостей, які завдають шкоди діловій репутації конкурента; схилення до бойкоту господарюючого суб'єкта; схилення постачальника до дискримінації покупця (замовника); підкуп працівника, посадової особи постачальника, покупця; досягнення неправомірних переваг у конкуренції - тобто шляхом порушення законів; поширення інформації, що вводить в оману).

3. Неправомірне збирання, розголошення та використання комерційної таємниці.

В компетенцію Антимонопольного комітету України входить розгляд питань недобросовісної конкуренції в сфері ІВ (неправомірне використання позначень, рекламних матеріалів, упаковки, товару копіювання зовнішнього вигляду виробу, порівняльна реклама, неправомірне збирання, розголошення використання комерційної таємниці). Посадовими особами Комітету розглядаються справи про порушення антимонопольного законодавства та приймаються обов'язкові для виконання рішення про припинення порушень антимонопольного законодавства, накладають штрафи у випадках, що передбачені законодавством, надсилаються правоохоронним органам матеріали про порушення законодавства, що містять ознаки злочину та

рекомендації щодо заходів, які спрямовані на запобігання антимонопольного законодавства, розвиток підприємства і конкуренції.

Поруч (суміжно), з нормами авторського, патентного, антимонопольного права, діють також, норми трудового права.

У ст. 126 Кодексу Законів про Працю України (далі КЗпП – України) визначаються гарантії для працівників авторів винаходів, корисних моделей, промислових зразків і раціоналізаторських пропозицій. За працівниками зберігається середній заробіток при звільненні від основної роботи для участі у впровадженні винаходу, корисної моделі, промислового зразка або раціоналізаторської пропозиції на тому ж підприємстві, в установі, організації. У всіх цих випадках за працівником зберігається посада за місцем постійної роботи, а робота по впровадженню винаходу, корисної моделі, промислового зразка або раціоналізаторської пропозиції оплачується за погодженням сторін у розмірі не нижче середнього заробітку за місцем постійної роботи [78].

Крім того, Митний кодекс України (далі – МК України) [79] визначає в якості одного з першочергових завдань органів доходів та зборів визначено сприяння захисту прав інтелектуальної власності, вжиття заходів щодо запобігання переміщенню через митний кордон України товарів з порушеннями охоронюваних законом прав інтелектуальної власності, недопущення переміщення через митний кордон України контрафактних товарів (ст. 544). Органами доходів і зборів України здійснюється контроль за переміщенням товарів, що містять об'єкти інтелектуальної власності, за наявності відомостей про ці товари у митному реєстрі. Загальні засади захисту прав інтелектуальної власності при переміщенні товарів через митний кордон України визначаються розділом XIV МК України.

Відповідальність за порушення у сфері прав інтелектуальної власності визначається Кодексом України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) та Кримінальним кодексом України (далі – КК України)

В ст. 51-2 КУпАП [80] міститься перелік неправомірних дій у сфері права інтелектуальної власності, за які передбачається адміністративна відповідальність: незаконне використання об'єкта права інтелектуальної власності (літературного, художнього твору, їх виконання, фонограми, передачі організації мовлення, комп'ютерної програми, бази даних, наукового відкриття, винаходу, корисної моделі, промислового зразка, знака для товарів та послуг, топографії інтегральної мікросхеми, раціоналізаторської пропозиції, сорту рослин тощо), привласнення авторства на такий об'єкт або інше умисне порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності, що охороняється законом. Відповідно до ст. 24 КУпАП захист прав здійснюється шляхом проведення адміністративних процедур: вилучення або конфіскації контрафактної продукції та обладнання, що використовується для її виготовлення, виправних робіт, адміністративного арешту або накладення адміністративних штрафів.

В КК України [81] захисту права інтелектуальної власності присвячено ст.ст. 176 «Порушення авторського права і суміжних прав», 177 «Порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію», 203-1 «Незаконний обіг дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва», 216 «Незаконне виготовлення, підроблення, використання або збут незаконно виготовлених, одержаних чи підроблених контрольних марок» і 229 «Незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару», 231 «Незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю», 232 «Розголошення комерційної або банківської таємниці».

Зокрема, ст. 176 КК України регламентує умови притягнення винної особи за порушення авторського права і суміжних прав, ця стаття присвячена кримінальній відповідальності за порушення в гуманітарній сфері інтелектуальної, творчої діяльності [82, с. 81-82].

Законодавством України передбачаються також кримінально-правові санкції за незаконне посягання на комерційну таємницю. Передбачається два хоч і близькі, але порівняно самостійні склади злочину, пов'язані з незаконним отриманням і незаконним розголошенням відомостей, що становлять комерційну таємницю. Притягнення до кримінальної відповідальності конкретних винуватців злочину не виключає висування потерпілими цивільно-правових вимог про відшкодування заподіяних збитків [83].

Судова практика є результатом правозастосовчої діяльності, виробляє правові позиції, для яких характерна певна ступінь узагальненості й обов'язковості. В силу цього судова практика здатна, певною мірою, компенсувати природне відставання норм права від динаміки розвитку суспільних відносин. Судова практика у правозастосовчій діяльності певним чином впливає на правову оцінку спірних відносин з питань інтелектуальної власності при здійсненні правосуддя. Однак її не можна розглядати як прецедент в загальновизнаному розумінні.

Судова практика не може розглядатися в якості самостійного джерела права інтелектуальної власності. Ми дотримуємося позиції про можливість включення судової практики як системоутворюючого масиву судових рішень і заснованих на них постанов пленумів вищих судових інстанцій як регулятора суперечок в сфері інтелектуальної власності при виникненні колізій норм чинного законодавства, а також в рамках меж встановлених законом суддівського розсуду.

На нашу думку, відмітна особливість української системи джерел права інтелектуальної власності полягає в багаторівневій структурі правового регулювання. Отже, ми пропонуємо такі рівні джерел права інтелектуальної власності в Україні.

Перший – загально-нормативний (установчий) рівень (Конституція України, Закони України) закріплює можливість прав інтелектуальної власності, регулює відносини інтелектуальної власності як елемент

економічної, соціальної та культурної політики держави, визначає нормативні основи національної безпеки в сфері здійснення і охорони інтелектуальної власності, принципи і форми державної діяльності в цій сфері. Інтелектуальна власність регулюється на даному рівні як соціальна цінність.

Другий - галузевий рівень (Кодекси, спеціальні закони України) забезпечує єдність внутрішньогалузевих зв'язків правових норм, що безпосередньо регулюють динаміку і статику відносин інтелектуальної власності.

Третій - міжгалузевий рівень забезпечує правове регулювання відносин інтелектуальної власності з використанням правових норм, що містяться в нормативних актах різної галузевої приналежності і норм галузей права (трудове, антимонопольне, митне законодавство). Основною метою формування системи норм міжгалузевого регулювання є встановлення єдності і взаємозв'язку матеріально-правових санкцій, засобів і способів охорони і захисту прав на результати інтелектуальної власності різних правових інститутів.

В окрему групу також необхідно виділити міжнародно-правові акти в сфері інтелектуальної власності, які ратифікувала Україна.

Таким чином, в результаті проведеного дослідження було з'ясовано, що правовідносини в сфері інтелектуальної власності в Україні регулюються Конституцією України, окремими нормами цивільного, господарського, кримінального, митного кодексів України, Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кодексу законів про працю України та процесуальних кодексів, окремими законами України та іншими нормативно-правовими актами.

Право інтелектуальної власності, на відміну від права власності, наділене певними особливостями. Зокрема, це: строковість, здатність до тиражування, об'єктами права інтелектуальної власності можуть бути лише

нематеріальні об'єкти і на деякі з них права інтелектуальної власності встановлюються лише після державної реєстрації.

2.2. Способи захисту цивільних прав інтелектуальної власності

Українське законодавство в сфері ІВ надає авторам і іншим правовласникам досить широкий спектр способів захисту їх прав. Залежно від того, до області яких правових відносин вони відносяться, способи можуть бути розділені на цивільно-правові, адміністративно-правові та кримінально-правові.

Існує дві форми захисту права інтелектуальної власності:

- юрисдикційна;
- неюрисдикційна

Юрисдикційна форма захисту прав інтелектуальної власності полягає в тому, що особа, права якої порушено, звертається за захистом порушених прав до суду, інших компетентних державних органів, уповноважених вжити необхідні заходи для відновлення порушених прав і припинення правопорушення [84, с. 150]. Юрисдикційна форма захисту ПІВ передбачає цивільно-правовий, кримінально-правовий та адміністративно-правовий захист порушених прав.

У разі неюрисдикційної форми захисту особа, права якої порушено, самостійно здійснює дії із захисту своїх прав без залучення державних органів. Такими діями може бути, наприклад, повідомлення порушника про скоєне ним правопорушення з пропозицією вирішення спору шляхом переговорів.

Кодифікація законодавства вирішила одну з головних проблем пов'язану з уніфікацією норм, що регулюють відносини в сфері охорони та захисту результатів інтелектуальної діяльності і засобів індивідуалізації, шляхом виявлення загальних по відношенню до кожного з об'єктів права інтелектуальної власності положень, що забезпечують однаковість в здійсненні охорони і захисту порушених інтелектуальних прав. При цьому подібний прийом законодавчої техніки дозволив виявити специфічні особливості і потреби законодавчого регулювання окремих об'єктів права інтелектуальної власності та передбачити спеціальні способи та заходи захисту прав на окремі результати інтелектуальної діяльності та засоби індивідуалізації. [85]

Специфіка захисту прав на окремі об'єкти ІВ пов'язана в першу чергу з особливостями суб'єктного складу, а також колом охоронюваних прав, що належать тим чи іншим суб'єктам. У зв'язку з цим виділені в самостійне регулювання норми, що регулюють авторські і суміжні з авторськими відносини, патентні відносини, відносини, пов'язані зі створенням нових сортів рослин, топології інтегральних мікросхем і секретів виробництва, а також відносини, пов'язані з використанням засобів індивідуалізації юридичних осіб, товарів, робіт, послуг і підприємств, які містять спеціальні положення, що конкретизують або уточнюють порядок і умови застосування заходів захисту даних правовідносин.

Поняття способу захисту прав не викликає дискусій серед науковців, оскільки способами захисту прав називають закріплені законом матеріально-правові заходи примусового характеру, за допомогою яких відбувається відновлення (визнання) порушених (оспорюваних) прав та вплив на правопорушника [86, с. 256–257]. Способи захисту ПІВ за своєю природою безпосередньо пов'язані зі здійсненням цивільного судочинства, адже захист прав, свобод та інтересів, зокрема авторського права і суміжних прав, є метою цивільного судочинства, але за своєю юридичною природою способи захисту прав мають матеріально-правовий характер, адже вони

закріплені нормами матеріального права та безпосередньо забезпечують захист прав, свобод та інтересів.

Під цивільно-правовими способами захисту права інтелектуальної власності, що реалізуються, як правило, у юрисдикційній формі, розуміються закріплені законодавством матеріально-правові заходи примусового характеру, за допомогою яких здійснюється визнання та відновлення порушеного ПІВ, а також вплив на правопорушника [87, с. 47]. Способи захисту суб'єктивних цивільних прав та інтересів наведених у ст. 432 ЦК України, яка проголошує, що кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого права інтелектуальної власності відповідно до ст. 16 цього ж Кодексу.

В ст. 16 ЦК України [10] вказано, що способами захисту цивільних прав та інтересів можуть бути:

- 1) визнання права;
- 2) визнання правочину недійсним;
- 3) припинення дії, яка порушує право;
- 4) відновлення становища, яке існувало до порушення;
- 5) примусове виконання обов'язку в натурі;
- 6) зміна правовідношення;
- 7) припинення правовідношення;
- 8) відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди;
- 9) відшкодування моральної (немайнової) шкоди;
- 10) визнання незаконними рішення, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб.

Варто зазначити, що визнання права на об'єкт ІВ є одним із способів його захисту, як з точки зору українського законодавства, так і міжнародного права. Такий спосіб захисту ІВ будується на встановленні факту визнання прав автора (правовласника) з питань використання об'єкту

інтелектуальної в господарській діяльності. Таким чином, судом визнається той факт, що та чи інша ІВ належить конкретному автору, також за допомогою суду вирішуються спори з питань регулювання прав на об'єкти подібної власності в господарській діяльності.

При розгляді в суді порушень ПІВ головним завданням позивача є доказ свого порушеного права, а завданням відповідача - оспорювання прав позивача і доказ своїх прав. Завдання суду - ухвалити справедливе рішення, тобто або визнати права позивача, або визнати права іншої сторони. Визнання своїх прав - це основна вимога позивача. Відносно патентного права, прав на товарні знаки і найменування місць походження товарів права на відповідні об'єкти виникають на підставі державної реєстрації, що підтверджена охоронним документом.

Крім визнання прав, може бути визнання прав недійсним до ПІВ на винахід, корисну модель, промисловий зв'язок, на компонування інтегральної мікросхеми, а також на торговельну марку.

Вимога про припинення дій, що порушують право, є одним з найбільш поширених способів захисту ПІВ. Найчастіше цей спосіб захисту застосовується у поєднанні із відшкодуванням збитків або виплатою компенсації. При цьому припинення дій, що порушують право, веде до припинення порушення ПІВ, а відшкодування збитків або виплати компенсації спрямовані на надання правовласникам грошової компенсації за втрати, які вже були ними понесені.

Відновлення положення, що існувало до порушення права, - застосовується в тому випадку, коли можна відновити ПІВ. Так, наприклад, автор має право вимагати відновлення свого твору в первісному вигляді, якщо в нього були внесені зміни, які не були погоджені з автором, позначення на примірниках творів імен творців, знищення контрафактних примірників.

Проблемне питання в сфері відновлення порушених прав в ІВ, полягає в тому, що не всі порушення в даній сфері права можливо відновити. Спосіб

захисту має на меті конкретний результат, якого прагне будь-яка особа, яка заінтересована в захисті свого права, наприклад:

1) якщо торгова марка існувала в єдиному примірнику (наприклад, логотип) і він був знищений, застосувати відновлення положення, яке існувало раніше – неможливо;

2) у сфері авторського права, якщо псевдонім автора був розкритий всупереч його волі, не існує можливості відновити положення, яке існувало раніше, оскільки неможливо громадянам забути інформацію, щодо справжнього ім'я автора;

3) у сфері патентування, наприклад, комп'ютерний код, який було незаконно викрадено та зареєстровано назву комп'ютерного коду «автоматична система пошуку та обробки даних щодо запчастин до транспортних засобів», то буде неможливо відновити положення, яке існувало раніше, оскільки патентування комп'ютерного коду неможливо як таке, якщо воно в собі не має ще декількох пунктів, яке дозволить пройти процедуру патентування [88].

Присудження до виконання обов'язку в натурі є одним із способів захисту прав та законних інтересів суб'єктів господарювання та споживачів. Науковцями зазначається, що цей спосіб - ефективний, коли поновити права іншим чином просто неможливо, наприклад, у випадку порушення зобов'язань щодо поставки унікального несерійного обладнання.

Погорецький М.Ю. зазначає, що виконанням в обов'язку натурі може вважатися вимога, зокрема, щодо:

- створення об'єкта права інтелектуальної власності за договором про створення за замовленням і використання такого об'єкта;
- передання користувачеві технічної й комерційної документації і надання іншої інформації, необхідної для здійснення прав, наданих йому за договором комерційної концесії;
- щодо проведення науково-дослідних, конструкторських і технологічних робіт, випробування і поставки дослідних зразків і партій

виробів (продукції) відповідно до договору про створення і використання результатів науково-технічної діяльності;

- щодо забезпечення науково-технічною інформацією тощо [89, с. 102].

Зміна та припинення правовідношення (п. п. 6, 7 ст. 16 ЦК України) відбуваються шляхом трансформації одних правовідносин в інші, перетворення одного обов'язку в інший, покладення на сторін правовідносин нових обов'язків або шляхом припинення правовідносин.

Даний спосіб захисту ПІВ, особливо в договірній сфері, знаходить досить широке застосування. Так, наприклад, в цілому ряді випадків авторський договір може бути припинений достроково на вимогу учасника або замовника в зв'язку з порушенням умов договору іншою стороною; конкретні авторські договори можуть передбачати випадки, коли умови договору підлягають зміні на вимогу одного з контрагентів і т.п. Найчастіше вказаний спосіб захисту реалізується в юрисдикційному порядку, так як пов'язаний із примусовим припиненням або зміною правовідношення, але в принципі не виключається і його самостійне застосування потерпілим. Важливо, однак, щоб можливість припинення або зміни правовідношення була прямо передбачена законом або договором.

При зміні або припиненні договору у зв'язку з істотним порушенням в цивілістичній доктрині пропонується враховувати наступні критерії:

- 1) характер порушення договору. Порушення умов договору повинно бути грубим, коли боржник не приступив до виконання зобов'язання у встановлений строк і має місце тривале прострочення;

- 2) співвідношення виконаних та невиконаних зобов'язань. Істотне порушення часто виявляється тоді, коли об'єм фактичного виконання становить менше половини встановлених договором зобов'язань;

- 3) доцільність збереження договору, враховуючи характер порушення. Як правило, збереження договору є недоцільним, коли боржник не усуває

порушення чи не в змозі виконати зобов'язання або кредитор втратив інтерес до виконання зобов'язання [90].

Відшкодування збитків залишається найбільш прийнятним способом захисту ППВ. Відповідно до частини 2 статті 22 ЦК України, збитки - це:

- 1) втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки);
- 2) доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (упущена вигода).

Наприклад, у разі порушення прав власника патенту частка реальних збитків є незначною. Вона буде складатися з витрат власника авторських прав на відновлення свого порушеного права, а більшою їх частиною буде упущена вигода. На жаль, практика показує, що доводити наявність упущеної вигоди на Україні проблематично: слід, по-перше, адекватно оцінити, до яких збитків могло привести незаконне використання запатентованого об'єкта промислової власності, а по-друге, зуміти довести це в суді. У законодавстві України є норма про те, що якщо особа, яка порушила право, одержала у зв'язку з цим доходи, то розмір упущеної вигоди не може бути менше таких доходів (абзац 2 частини 3 статті 22 ЦК України). Однак який обсяг товару, виготовленого з використанням того чи іншого об'єкта промислової власності, був реалізований, підрахувати складно. Тому в українських реаліях власник патенту практично не може розраховувати на повноцінне відшкодування збитків, завданих йому внаслідок порушення прав на патент.

Далі розглянемо такий можливий спосіб захисту прав власників патенту, як виплата компенсації. Згідно з пунктом 5 частини 2 статті 432 ЦК України, суд у випадках і в порядку, які встановлені законом, може постановити рішення, зокрема, про застосування разового грошового стягнення замість відшкодування збитків за неправомірне використання об'єкта права інтелектуальної власності. Розмір стягнення визначається

відповідно до закону з урахуванням вини особи та інших обставин, що мають істотне значення.

У чинному законодавстві України в сфері інтелектуальної власності виплата компенсації застосовується лише в разі порушення авторських прав (підпункт «г» абзацу 2 частини 1 статті 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права»). Застосування такого способу захисту при порушенні прав на об'єкти промислової власності українським законодавством не передбачено, проте ми можемо розглянути як позитивні, так і негативні його елементи:

1. Переваги застосування механізму компенсації:

а) процес доведення збитків є вкрай складним і проблематичним, в той час як компенсація гарантована грошовим стягненням;

б) правовласник може вимагати виплати компенсації, не надаючи при цьому доказів збитків і їх розрахунку, при цьому важливий сам факт порушення виняткових прав інтелектуальної власності.

2. Недоліки застосування механізму компенсації:

а) насправді розмір збитків може значно перевищувати встановлений розмір компенсації

б) застосування такого способу може привести і до безпідставного збагачення, так як завдання правовласника - довести факт порушення, в той час як суд не завжди справедливо співвідносить обсяг порушення з нанесеними збитками, завищуючи суму компенсації.

Відповідно до п. 9 ч.2 ст. 16 ЦК України відшкодування моральної (немайнової) шкоди є самостійним способом захисту цивільних прав та інтересів. В теорії цивільного права воно розглядається як універсальний спосіб захисту, який має на меті відновлення порушеного права та (або) компенсацію втрат, що понесені у зв'язку з порушенням права. При цьому превалює думка, що виникнення моральної шкоди спричиняється будь-якими неправомірними посяганнями. Розбіжності у позиціях вчених ми знаходимо лише в тому, що одні науковці розглядають таке відшкодування

виключно серед способів захисту (Є.О. Харитонов, М.І. Брагінський, В.В. Вітрянський), інші ж відносять відшкодування моральної шкоди до способів захисту цивільних прав, так і до заходів цивільно-правової відповідальності (В.В. Луць). Погоджуючись із останньою з розглянутих позицій зазначу, що відшкодування моральної шкоди, на мою думку, є і способом захисту (для кредитора), і заходом цивільно-правової відповідальності (для боржника), як і відшкодування майнової шкоди.

Згідно з чинним ЦК України відшкодування моральної шкоди принаймні з формального погляду є універсальним засобом цивільно-правового захисту, який може бути застосований у разі заподіяння особі немайнових втрат внаслідок первісного порушення її як абсолютних, так і відносних (включно з договірними), не лише немайнових, а й майнових суб'єктивних цивільних прав – причому незалежно від того, сталося це у результаті порушення цивільних, інших приватноправових, чи навіть публічно-правових відносин. Проте метою застосування відшкодування моральної шкоди за всіх обставин є компенсація винятково немайнових втрат потерпілого (статті 23, 1167 ЦК України). Причому вимоги про відшкодування моральної шкоди можуть бути розглянуті у всіх видах судочинства, що здійснюється судами загальної юрисдикції – тобто може мати місце позов, поданий у цивільній або господарській справі, цивільний позов у кримінальному провадженні або відшкодування шкоди за наслідками розгляду справи, що вирішується за правилами адміністративного судочинства.

Зазначимо, що відшкодування моральної шкоди як способу захисту прав інтелектуальної власності є проблематичним, так як необхідно навести докази завдання моральної шкоди.

У постанові Пленуму Верховного Суду України від 31.03.1995 № 4 «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» [91] також визначено, що судом, зокрема, повинно бути з'ясовано, чим підтверджується факт заподіяння позивачеві моральних чи фізичних

страждань або втрат немайнового характеру, за яких обставин чи якими діями (бездіяльністю) вони заподіяні, в якій грошовій сумі чи в якій матеріальній формі позивач оцінює заподіяну йому шкоду та з чого він при цьому виходить, а також інші обставини, що мають значення для вирішення спору (пункт 5).

Таким чином, в результаті проведеного дослідження можна зробити висновки, що захист прав інтелектуальної власності може відбуватися як у юрисдикційній формі, так і неюрисдикційній. Юрисдикційна форма захисту прав інтелектуальної власності передбачає загальний (судовий), а також спеціальний (адміністративний) порядок захисту прав інтелектуальної власності. Загальний (судовий) порядок захисту визначено в ЦК України. Розгляд способів захисту прав, вказаних в ЦК України (визнання права; визнання правочину недійсним; припинення дії, яка порушує право; відновлення становища, яке існувало до порушення; примусове виконання обов'язку в натурі; зміна правовідношення; припинення правовідношення; відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди; відшкодування моральної (немайнової) шкоди; визнання незаконними рішення, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб), показав, що всі вони можуть застосовуватися при захисті прав інтелектуальної власності. Однак щодо використання деяких способів виникають проблемні питання, як, наприклад, відшкодування моральної шкоди, а також відновлення прав інтелектуальної власності.

2.3. Особливості господарсько-правових способів захисту прав інтелектуальної власності

В Господарському кодексі (далі – ГК України) захисту прав інтелектуальної власності посвячено розділ 16 «Використання у господарській діяльності прав інтелектуальної власності».

Відповідно до ст. 155 ГК України [11] об'єктами прав інтелектуальної власності у сфері господарювання визнаються: винаходи та корисні моделі; промислові зразки; сорти рослин та породи тварин; торговельні марки (знаки для товарів і послуг); комерційне (фірмове) найменування; географічне зазначення; комерційна таємниця; комп'ютерні програми; інші об'єкти, передбачені законом.

В ст. 156-162 ГК України визначено правомочності щодо використання названих об'єктів ІВ.

Відповідно до ст. 20 ГК України кожний суб'єкт господарювання та споживач має право на захист своїх прав і законних інтересів. Права та законні інтереси зазначених суб'єктів захищаються шляхом:

- визнання наявності або відсутності прав;
- визнання повністю або частково недійсними актів органів державної влади та органів місцевого самоврядування, актів інших суб'єктів, що суперечать законодавству, ущемлюють права та законні інтереси суб'єкта господарювання або споживачів; визнання недійсними господарських угод з підстав, передбачених законом;
- відновлення становища, яке існувало до порушення прав та законних інтересів суб'єктів господарювання;
- припинення дій, що порушують право або створюють загрозу його порушення;
- присудження до виконання обов'язку в натурі;
- відшкодування збитків;
- застосування штрафних санкцій;
- застосування оперативно-господарських санкцій;
- застосування адміністративно-господарських санкцій;
- установлення, зміни і припинення господарських правовідносин;
- іншими способами, передбаченими законом.

Як ми бачимо, перелік способів захисту в ГК України не є вичерпним на відміну від ЦК України. Деякі способи захисту (застосування штрафних

санкцій; застосування оперативно-господарських санкцій; застосування адміністративно-господарських санкцій), є особливими для сфери господарювання і не регулюються ЦК України.

Розглянемо особливості захисту права інтелектуальної власності відповідно до норм господарського права.

Ст. 217 ГК України господарські санкції визначаються як заходи впливу на правопорушника у сфері господарювання, в результаті застосування яких для нього настають несприятливі економічні та/або правові наслідки. У сфері господарювання застосовуються такі види господарських санкцій: відшкодування збитків; штрафні санкції; оперативно-господарські санкції. На відміну від адміністративних стягнень, що застосовуються до фізичних осіб, за порушення прав інтелектуальної власності, заходи відповідальності щодо юридичних осіб є більш різноманітними.

Відшкодування збитків передбачено ГК України у разі використання особою чужого комерційного найменування (ст. 159 ГК України), а також у разі протиправного використання особою комерційної інформації, яка належить суб'єкту господарювання (ст. 162 ГК України). В п. 1 ст. 225 ГК України передбачено відшкодування також матеріальної компенсації моральної шкоди у випадках, передбачених законом. Зазначимо, що між поняттями «відшкодування збитків» і «компенсація» є істотні відмінності. Відшкодування збитків передбачає доведення (відповідно до п. 3 Постанови Пленуму Вищого господарського суду України від 17.10.2012 № 12 [92]):

- 1) факту правопорушення;
- 2) шкоди, заподіяної правопорушенням;
- 3) причинно-наслідкового зв'язку між фактом вчинення правопорушення і фактом настання шкоди;
- 4) вини особи, яка заподіяла шкоду.

При цьому відповідальність правопорушника настає лише за наявності його вини. Крім цього необхідно підтвердити розмір заподіяних збитків.

Компенсація – це відшкодування грошової суми без необхідності доведення її розміру. Пленум Вищого господарського суду України постановив (п. 51.2 зазначеної вище Постанови), що компенсація підлягає виплаті у разі доведення факту порушення майнових прав суб'єкта авторських і / або суміжних прав, а не розміру заподіяних збитків. В той же час розмір доведених збитків має враховуватися судом у визначенні розміру компенсації.

Так, наприклад, в 2017 році ТзОВ «Оріон» звернулося в господарський суд Рівненської області з позовом до ПП «Фламінго-Тойс», в якому просить стягнути з останнього грошову компенсацію за неправомірне використання об'єкта права інтелектуальної власності у розмірі 145 000 грн. Суд позов задовольнив [26].

Доведення завдання моральної (немайнової) шкоди та розміру такої компенсації є більш проблематичним в судовому порядку.

Так, наприклад, ТОВ «Поінт Ком» звернулося до господарського суду м. Києва з позовом до ТОВ «Євроінформ» про захист авторського права, заборону вчинення дій, що порушують авторське право, стягнення компенсації та відшкодування моральної (немайнової) шкоди в зв'язку з порушенням авторських прав. Господарським судом м. Києва вимоги позивача щодо відшкодування моральної шкоди в розмірі 40000 грн. були задоволені, однак Київським апеляційним судом це рішення було скасоване. Касаційну скаргу до Вищого господарського суду України мотивовано тим, що судом апеляційної інстанції не враховано те, що діями відповідача завдано шкоди діловій репутації позивача, а тому ТОВ «Поінт Ком» має право на відшкодування завданої йому моральної (немайнової) шкоди. Згідно з частиною першою статті 74 ГПК України кожна сторона повинна довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог і заперечень. Судом апеляційної інстанції з урахуванням установлених фактичних даних було визначено, що позивачем не подано доказів на підтвердження завдання йому саме моральної шкоди, отже, в даному разі відсутні передбачені

законом підстави для стягнення компенсації за заподіяну моральну шкоду [27].

Відповідно до ст. 230 ГК України штрафними санкціями визнаються господарські санкції у вигляді грошової суми (неустойка, штраф, пеня), яку учасник господарських відносин зобов'язаний сплатити у разі порушення ним правил здійснення господарської діяльності, невиконання або неналежного виконання господарського зобов'язання.

Крім ГК України застосування штрафних санкцій за порушення прав інтелектуальної власності передбачено також іншими нормативно-правовими актами України.

Нині вітчизняне адміністративне законодавство передбачає відповідальність за вчинення правопорушень щодо інтелектуальної власності. Так, ст. 51-2 КУпАП передбачає штрафні санкції з конфіскацією незаконно виготовленої продукції та обладнання і матеріалів, які призначені для її виготовлення за незаконне використання об'єкта права інтелектуальної власності (літературного чи художнього твору, їх виконання, фонограми, передачі організації мовлення, комп'ютерної програми, бази даних, наукового відкриття, винаходу, корисної моделі, промислового зразка, знака для товарів і послуг, топографії інтегральної мікросхеми, раціоналізаторської пропозиції, сорту рослин тощо), привласнення авторства на такий об'єкт або інше умисне порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності, що охороняється законом.

Також відповідно до ст. 8 Закону України від 17.01.2002 р. № 2953-III «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування» [14] до суб'єктів господарювання застосовуються фінансові санкції у вигляді штрафів: здійснення господарської діяльності по виробництву дисків для лазерних систем зчитування, матриць без ліцензії – 200 % вартості виробленої продукції, але не менше 5000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; виробництва

дисків для лазерних систем зчитування, матриць без нанесення спеціальних ідентифікаційних кодів – 200 % вартості виробленої продукції, але не менше 3000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; виробництва дисків для лазерних систем зчитування, матриць без дозволу осіб, яким належить авторське право та/або суміжні права, – 200 % вартості виробленої продукції, але не менше 3000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; експорту, імпорту дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини без наявності ліцензії – 200 % вартості імпортованої чи експортованої продукції, але не менше 3000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; невиконання вимог закону щодо технологічного забезпечення виробником нанесення на диски для лазерних систем зчитування спеціальних ідентифікаційних кодів ліцензованим обладнанням – 5000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян

В контексті нашого дослідження також необхідно визначити особливості умов визнання недійсними господарських угод у сфері інтелектуальної власності:

- у разі недодержання письмової форми договору щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, договору про передачу прав на знаки для товарів і послуг, на промисловий зразок, на винахід (корисну модель);
- умови ліцензійних договорів, які, зокрема, погіршують становище творця об'єкта права інтелектуальної власності порівняно з законом або типовим договором;
- умови ліцензійних договорів, які не закріплюють, що якість товарів і послуг, виготовлених чи наданих за ліцензійним договором, не буде нижчою від якості товарів і послуг власника свідоцтва і що останній здійснюватиме контроль за виконанням цієї умови;
- умови договорів про створення на замовлення і подальше використання об'єкта права інтелектуальної власності, що обмежують права творця такого об'єкта;

- умови договорів комерційної концесії, відповідно до яких правоволоділець має право визначати ціну товару (робіт, послуг), передбаченого договором, або встановлювати верхню чи нижню межу цієї ціни [92].

Згідно з статтю 235 ГК України, оперативно-господарські санкції-заходи оперативного впливу, які застосовуються за порушення господарських зобов'язань до суб'єктів господарювання та інших учасників господарських відносин з метою припинення або попередження повторення порушень зобов'язання, використовуються самими сторонами зобов'язання в односторонньому порядку. До суб'єкта, який порушив господарське зобов'язання, можуть бути застосовані лише ті оперативно-господарські санкції, застосування яких передбачено договором і застосовуються вони незалежно від вини суб'єкта, який порушив господарське зобов'язання.

На відміну від штрафних санкцій, які можуть бути передбачені як в законі, так і в договорі, оперативно-господарські санкції можуть бути передбачені тільки в договорі. Однією з важливих особливостей оперативно-господарських санкцій є те, що вони можуть застосовуватися незалежно від відсутності чи наявності вини суб'єкта господарювання. Оперативно-господарські санкції виконують запобіжну функцію та мають на меті припинення порушення виконання господарських обов'язків та недопущення або мінімізацію їх негативних наслідків [96, с. 153].

Необхідно звернути увагу, що особливістю відносин, які виникають у зв'язку із застосуванням адміністративно-господарських санкцій до суб'єктів господарювання, є їх дуалістична правова природа, що поєднує елементи приватного та публічного права. З цього випливає, що адміністративно-господарські санкції не є різновидом господарських санкцій, передбачених ч. 2 ст. 217 ГК України, а їх застосування не може вважатися господарсько-правовою відповідальністю, яка по суті, має виключно приватноправовий характер. В подальшому він зазначає, що питання класифікації адміністративно-господарських санкцій і на сьогодні залишається відкритим.

Невдала юридична конструкція цього виду санкцій, визначена у ГК 157 України, не дозволяє однозначно віднести їх до того чи іншого виду юридичної відповідальності.

Господарським судам підвідомчі справи у спорах, пов'язаних з використанням у господарському обороті об'єктів інтелектуальної власності, коли склад учасників спору відповідає приписам статті 1 Господарського процесуального кодексу України. До кола підвідомчих господарському суду спорів слід відносити й спори, пов'язані з визнанням недійсними документів, які засвідчують право на об'єкти інтелектуальної власності (свідоцтва, патенти), стосуються питань права власності на відповідні об'єкти і за своїм характером є цивільно-правовими чи господарсько-правовими й не належать до числа публічно-правових спорів.

Згідно ст. 5 Закону України «Про охорону знаків для товарів і послуг» від 15.12.1993 № 3689-XII, в Україні правова охорона надається виключно тим знакам для товарів і послуг (торговельним маркам), які не порушують публічний порядок, моральні принципи та норми, а також зареєстровані згідно встановленого законом порядку. Офіційним підтверджуючим документом набуття права власності на відповідну торговельну марку є – Свідоцтво. Реєстрація знаків для товарів і послуг розпочинається після подання відповідної заявочної документації: заявка, перелік класів, зображення знаку товарів і послуг, квитанція про оплату збору, довіреність (у випадку подання заявки представником). При підготовці документів слід керуватися Наказом Держпатенту № 116 від 28.07.1995 р. «Правила складання, подання та розгляду заявки на видачу свідоцтва України на знак для товарів і послуг».

Згідно з чинним законодавством, а саме ч. 6 ст. 5 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки», обсяг правової охорони, що надається, визначається сукупністю суттєвих ознак (представлених на зображенні виробу, який внесено до Державного реєстру патентів України на промислові

зразки) і засвідчується патентом з наведеною у ньому копією внесеного до Реєстру зображення виробу [97, с. 4].

Склад документів на заявки на промисловий зразок визначений п. 4 ст. 11 вищезгаданого Закону. Порядок складання та розгляду заявки на промисловий зразок регулюється Правилами розгляду заявки на промисловий зразок, які затверджені наказом Міністерства освіти та науки України від 18.03.2002 р. № 198, та Правилами складання та подання заявки на промисловий зразок, затверджений наказом Міністерства освіти та науки України від 18.02.2002 р. № 110.

Розглянемо приклад із судової практики. ТОВ «Видавничий дім «Ін Юре» звернулось до Господарського суду м. Києва з позовними вимогами до Державної служби інтелектуальної власності України Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України та громадської організації «Центр соціально-політичних технологій». Позовні вимоги заявлені про визнання недійсним свідоцтва України №112261 від 10.09.2009р. на знак для товарів і послуг «СУДОВА ПРАКТИКА»; зобов'язання відповідача-1 внести до Державного реєстру свідоцтв України на знаки для товарів і послуг відомості щодо визнання недійсним повністю свідоцтва України №112261 від 10.09.2009р. на знак для товарів і послуг «СУДОВА ПРАКТИКА», здійснити публікацію в офіційному бюлетені «Промислова власність» про визнання недійсним повністю свідоцтва України №112261 від 10.09.2009р. на знак для товарів і послуг «СУДОВА ПРАКТИКА». Позовні вимоги мотивовані тим, що зареєстрований знак для товарів і послуг «СУДОВА ПРАКТИКА» не відповідає умовам надання правової охорони, а саме, складається лише з позначень, що є загальноновживаними символами та термінами [38].

Необхідність господарським судам при розгляді справ зі спорів, пов'язаних із захистом господарюючих суб'єктів (підприємців) і споживачів від недобросовісної конкуренції і одночасно — із захистом прав інтелектуальної власності (з огляду на вимоги статті 3 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції») керуватися Законом України «Про захист

економічної конкуренції», міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, приписами Паризької конвенції про охорону промислової власності від 20.03.1883 (дата набуття чинності для України — 25.12.91), зазначається у Постанові Пленуму Вищого господарського суду України від 26 грудня 2011 р. № 15 «Про деякі питання практики застосування конкурентного законодавства» [33].

Розглянемо приклад із судової практики. ТОВ «Астра ЛТД» і ТОВ «Пронто-Київ» звернулися до господарського суду Кіровоградської області з позовом до ПП «Авізо» про:

- визнання дій відповідача з використання позначення «Avizo» в домені «avizo.com.ua» такими, що порушують права ТОВ «Астра ЛТД» на знак для товарів і послуг (торговельну марку) «Avizo»;
- визнання дій відповідача з використання позначення «Avizo» в домені «avizo.com.ua» такими, що порушують ділову репутацію ТОВ «Пронто-Київ»;
- заборону відповідачеві використовувати домен «avizo.com.ua», позначення «Авізо» та «Avizo» у будь-якій формі при наданні послуг, віднесених до 16 та 35 класів МКТП у подальшому.

Позовні вимоги мотивовано порушенням відповідачем прав власника свідоцтва України № 12509 на знак для товарів і послуг «Aviso», яким є ТОВ «Астра ЛТД», та неправомірним використанням відповідачем ділової репутації ТОВ «Пронто-Київ», що, на думку позивачів, є актом недобросовісної конкуренції (т. 1, а.с. 2-4).

Водночас у письмових поясненнях представника позивачів зазначено, що вимога стосовно заборони відповідачеві вчиняти певні дії заявлена лише ТОВ «Астра ЛТД» як власником зареєстрованої торгової марки (т. 1, а.с. 57) [29].

Таким чином, в результаті проведеного аналізу були виявлені особливості застосування способів захисту прав інтелектуальної власності в господарському праві. Застосування зазначених способів захисту прав

інтелектуальної власності розглянуто на прикладах із судової практики господарських судів України, що більш детально дає змогу вивчити проблемні питання.

Серед популярних способів захисту прав інтелектуальної власності серед суб'єктів господарювання є: визнання наявності або відсутності прав, визнання державної реєстрації недійсною, відшкодування збитків, визнання недійним договору, припинення дій, що порушують право інтелектуальної власності. Що стосується такого способу захисту, як присудження до виконання обов'язку в натурі, установлення, зміни і припинення господарських правовідносин, то з врахуванням специфіки права інтелектуальної власності – вони потребують значної конкретизації. ГК України дозволяє застосовувати й інші, передбачені законом способи захисту, серед яких варто виділити визнання знаку добре відомим. Його особливість полягає в тому, що правова охорона поширюється і на неспоріднені товари і послуги, якщо їх використання вказує на зв'язок власника добре відомого знаку і порушника.

Висновки до розділу 2

На нашу думку, відмітна особливість української системи джерел права інтелектуальної власності полягає в багаторівневій структурі правового регулювання. Отже, ми пропонуємо такі рівні джерел права інтелектуальної власності в Україні.

Перший – загально-нормативний (установчий) рівень (Конституція України, Закони України) закріплює можливість прав інтелектуальної власності, регулює відносини інтелектуальної власності як елемент економічної, соціальної та культурної політики держави, визначає нормативні основи національної безпеки в сфері здійснення і охорони інтелектуальної власності, принципи і форми державної діяльності в цій

сфері. Інтелектуальна власність регулюється на даному рівні як соціальна цінність.

Другий - галузевий рівень (Кодекси, спеціальні закони України) забезпечує єдність внутрішньогалузевих зв'язків правових норм, що безпосередньо регулюють динаміку і статику відносин інтелектуальної власності.

Третій - міжгалузевий рівень забезпечує правове регулювання відносин інтелектуальної власності з використанням правових норм, що містяться в нормативних актах різної галузевої приналежності і норм галузей права (трудове, антимонопольне, митне законодавство). Основною метою формування системи норм міжгалузевого регулювання є встановлення єдності і взаємозв'язку матеріально-правових санкцій, засобів і способів охорони і захисту прав на результати інтелектуальної власності різних правових інститутів.

В окрему групу також необхідно виділити міжнародно-правові акти в сфері інтелектуальної власності, які ратифікувала Україна.

Таким чином, в результаті проведеного дослідження було з'ясовано, що правовідносини в сфері інтелектуальної власності в Україні регулюються Конституцією України, окремими нормами цивільного, господарського, кримінального, митного кодексів України, Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кодексу законів про працю України та процесуальних кодексів, окремими законами України та іншими нормативно-правовими актами.

Захист прав інтелектуальної власності може відбуватися як у юрисдикційній формі, так і неюрисдикційній. Юрисдикційна форма захисту прав інтелектуальної власності передбачає загальний (судовий), а також спеціальний (адміністративний) порядок захисту прав інтелектуальної власності. Загальний (судовий) порядок захисту визначено в ЦК України. Розгляд способів захисту прав, вказаних в ЦК України (визнання права; визнання правочину недійсним; припинення дії, яка порушує право;

відновлення становища, яке існувало до порушення; примусове виконання обов'язку в натурі; зміна правовідношення; припинення правовідношення; відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди; відшкодування моральної (немайнової) шкоди; визнання незаконними рішення, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб), показав, що всі вони можуть застосовуватися при захисті прав інтелектуальної власності. Однак щодо використання деяких способів виникають проблемні питання, як, наприклад, відшкодування моральної шкоди, а також відновлення прав інтелектуальної власності.

Виявлені особливості застосування способів захисту прав інтелектуальної власності в господарському праві. Застосування зазначених способів захисту прав інтелектуальної власності розглянуто на прикладах із судової практики господарських судів України, що більш детально дає змогу вивчити проблемні питання.

Право інтелектуальної власності, на відміну від права власності, наділене певними особливостями. Зокрема, це: строковість, здатність до тиражування, об'єктами права інтелектуальної власності можуть бути лише нематеріальні об'єкти і на деякі з них права інтелектуальної власності встановлюються лише після державної реєстрації. Серед популярних способів захисту прав інтелектуальної власності серед суб'єктів господарювання є: визнання наявності або відсутності прав, визнання державної реєстрації недійсною, відшкодування збитків, визнання недійним договору, припинення дій, що порушують право інтелектуальної власності. Що стосується такого способу захисту, як присудження до виконання обов'язку в натурі, установлення, зміни і припинення господарських правовідносин, то з врахуванням специфіки права інтелектуальної власності – вони потребують значної конкретизації. ГК України дозволяє застосовувати й інші, передбачені законом способи захисту, серед яких варто виділити визнання знаку добре відомим. Його особливість полягає в тому, що

правова охорона поширюється і на неспоріднені товари і послуги, якщо їх використання вказує на зв'язок власника добре відомого знаку і порушника.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

3.1. Зарубіжний досвід захисту прав інтелектуальної власності

Україні необхідно уважно вивчити досвід законодавства про ІВ інших країн, щоб поліпшити нинішнє законодавство і в майбутньому не здійснювати, помилки, які здійснювали зарубіжні законодавці. Немає необхідності дослівно все переписувати, але деякі норми, які успішно функціонують, можна перейняти і адаптувати під українську правову систему.

Питання захисту ІВ є вельми актуальними, цьому питанню приділяється особлива увага в усьому світі, зокрема, у європейському співтоваристві, до якого прагне і Україна.

Право інтелектуальної власності ЄС пройшло значний шлях в своєму розвитку і зараз воно являє собою сукупність численних джерел, що регулюють дуже широке коло питань.

При цьому, важливим етапом на шляху гармонізації правової охорони інтелектуальної власності в ЄС стало прийняття Директиви 2004/48/ЄС від 29 квітня 2004 року про забезпечення захисту ПІВ. Значення факту прийняття Директиви про захист прав на інтелектуальну власність величезна, оскільки вперше на рівні ЄС ставиться питання про гармонізацію норм процесуального права країн-членів ЄС щодо застосування заходів щодо забезпечення захисту прав на результати інтелектуальної діяльності. Основним завданням Директиви про захист прав на інтелектуальну власність є зближення законодавчих положень держав-членів ЄС, що стосуються заходів, процедур і засобів, спрямованих на забезпечення захисту прав на інтелектуальну власність [87].

Удосконалення захисту ІВ в Євросоюзі здійснюється за кількома різноплановими, але взаємопов'язаними напрямками в залежності від діючих об'єктивних та суб'єктивних економічних та політичних факторів. Практикується узгодження прийняття документів для захисту цих прав в цілому з документами, що передбачають захист прав в першочергових сферах, що вимагають найбільшої уваги.

Одним із важливих засобів захисту ІВ, що диктуються інтересами посилення розширеного регіонального об'єднання, є зближення національних норм захисту для досягнення більш високого і одночасно рівнозначного та єдиного його рівня. Такий підхід стимулює діяльність підприємців у сфері підвищення якості товарів та зниження витрат виробництва, поновлення та забезпечення їх безпеки для людини та навколишнього середовища, тобто в області вдосконалення традиційних та сучасних добросовісних методів конкуренції, що полегшують доступ до світового ринку.

Необхідно відзначити, що Комісія ЄС розробляє питання щодо жорсткості санкцій за заподіяння комерційного збитку власнику ІВ. Мається на увазі застосування кримінальної відповідальності на всій території Європейського Союзу, закриття підприємств, які випускають контрафактні товари чи продукцію з порушенням авторських прав, позбавлення порушника прав державної підтримки та можливості займатися комерційною діяльністю, встановлення над ним юридичного нагляду тощо.

Важливу роль грають нормативні акти, що регулюють правовий режим у відношенні окремих видів ІВ. Наприклад, в Правилах ЄС №207 / 2009 «Про товарні знаки Співтовариства» більш детально представлені процедури та заходи щодо захисту власників. Уточнено, що прийом заявок та реєстрація товарних знаків покладається на Бюро по гармонізації на внутрішньому ринку, а реєстрація дає власнику виключне право на володіння таким знаком і забезпечує його захист у всіх країнах-учасниках протягом десяти років (з

можливістю багаторазового подовження). Розглядом спорів займається Апеляційна палата, рішення якої можуть бути оскаржені в Суді ЄС.

1 жовтня 2017 року набули чинності поправки до Регламенту Європейського Парламенту та Ради (ЄС) № 2015/2424, якими внесено зміни до Регламенту про товарні знаки Співтовариства. Ці зміни є актуальними для осіб, що реєструють товарні знаки на європейському рівні і використовують ці знаки на території всього Європейського союзу.

В силу вступили деякі суттєві зміни. По-перше, більше не передбачена вимога зображати знак в графічному вигляді. Власники товарних знаків зможуть зображувати знаки в будь-якій відповідній формі з використанням загальнодоступних технологій. Зображення знака, однак, повинно бути чітким, точним, незалежним, доступним, зрозумілим, довготривалим і об'єктивним. Ця зміна заохочує захист нетрадиційних знаків, таких як голограми, звуки, знаки, що рухаються, запахи і т. д.

По-друге, в силу вступив захист гарантійних і сертифікаційних знаків на всій території ЄС. Установи та організації, що видають сертифікати, використовуючи сертифікаційні знаки, зможуть дозволити учаснику системи сертифікації використовувати сертифікаційний знак як торгову марку товарів або послуг, яка підтверджує відповідність товарів або послуг вимогам сертифікації.

По-третє, введені більш суворі вимоги до реєстрації знаків. Власники, реєструючи нові товарні знаки, не повинні порушувати вимоги, встановлені національним законодавством і законодавством ЄС, що стосуються використання географічних назв, різновидів рослин або традиційних назв продуктів.

По-четверте, положення Регламенту також сприятимуть боротьбі з підробками продукції. Власник товарного знака може заборонити імпорт товарів, що мають охоронюваний в країнах ЄС товарний знак, за винятком, якщо особа, яка використовує цей знак, доведе, що власник знака не має права забороняти розміщення цього товару на ринку країни кінцевого

призначення. Крім того, власник товарного знака буде більш ефективний у боротьбі із особами, які продають, зберігають, імпортують або експортують упаковку і етикетки, що мають підроблені торгові знаки.

По-п'яте, знижується загальний розмір плати за реєстрацію та охорону торгового знаку ЄС. Основна плата за окрему заявку на товарний знак ЄС, подану в електронному вигляді, складає 850 євро.

Другим важливим засобом захисту ІВ в сучасних умовах є модернізація ключової економічної складової цієї захисту - системи патентування, що грає центральну роль у функціонуванні ринку науково-технічної продукції. В грудні 2011 року країнами-членами Європейського союзу була підписана угода про створення єдиної європейської патентної системи. По закінченні року, у грудні 2012 року, ця угода була затверджена Європейським парламентом і з 1 січня 2014 року. вона вступила в силу.

В єдиній європейській патентній системі взяли участь майже всі країни об'єднання. Виключенням стали Італія та Іспанія внаслідок їх мовної дискримінації: було прийнято рішення, що вся патентна документація буде складена лише трьома офіційними мовами ЄС - англійською, німецькою та французькою.

Нова система патентування в Євросоюзі забезпечує централізоване оформлення та видачу необхідних документів, що діють у всіх країнах-учасниках, а також єдиний правовий захист патентів на всій території об'єднання. Спори вирішуються виключно єдиним патентним судом (центральна його установа розміщується в Парижі, а два відділення - в Лондоні та Мюнхені). Рішення Суду, що підтверджує європейський патент, має юридичну силу на всій території ЄС.

Система охорони промислових зразків ЄС ґрунтується на Директиві Європейського парламенту та Ради ЄС від 13.10.1998 № 98/71 [2] про правову охорону промислових зразків та Регламенті Ради ЄС від 12.12.2001 № 6/2002 «Про промисловий зразок ЄС».

Під промисловим зразком в ст. 1 Директиви ЄС і ст. 3 Регламенту ЄС розуміється зовнішній вигляд виробу або його частини, що є результатом особливостей виробу, зокрема ліній, контурів, кольорів, форми, текстури та / або матеріалів самого виробу і / або його прикраси.

Регламент ЄС передбачає два режими охорони дизайну:

- за допомогою незареєстрованого промислового зразка ЄС;
- за допомогою зареєстрованого промислового зразка ЄС.

Можливість отримання правової охорони промислових зразків без реєстрації була запроваджена спеціально для тих промислових зразків, що користуються попитом дуже короткий період. Як правило, це вироби, що швидко морально застарівають і комерційне життя їх достатньо коротке. Саме з цієї причини проходження достатньо тривалих за часом і потребуючих фінансових витрат формальностей, пов'язаних з процедурою реєстрації таких промислових зразків, недоцільне.

Промисловий зразок незалежно від виду охорони повинен відповідати умовам новизни і індивідуального характеру.

Згідно ст. 5 Регламенту ЄС дизайн визнається новим, якщо ніякий промисловий зразок не був оприлюднений до дати першого публічного розкриття у випадку з незареєстрованим промисловим зразком і до дати подання заявки у випадку з зареєстрованим промисловим зразком.

Вимоги індивідуального характеру передбачені в ст. 6 Регламенту ЄС. Так, вважається, що промисловий зразок має індивідуальний характер, якщо загальне враження, яке він справляє на інформованого користувача, відрізняється від загального враження, яке справив на такого користувача будь-який інший промисловий зразок, доступ до якого уже був наданий публіці до дати подання заявки про реєстрацію промислового зразка, або, якщо заявляється пріоритет, на дату пріоритету; а у випадку з незареєстрованим промисловим зразком - до дати першого публічного розкриття. При встановленні відповідності умові індивідуального характеру повинен бути врахований ступінь свободи дизайнера.

Останнім часом Україна все більш чітко орієнтується на інтеграцію в європейську спільноту, чому сприяє не тільки географічне положення України, але також відома схожість правових систем. Однак, віддаючи перевагу Європі, не слід нехтувати американським досвідом.

В Конституції США передбачена необхідність захищати інтереси авторів винаходів, діячів науки і мистецтва (Глава 1, Стаття 8). На цій базі в США і була створена всеосяжна система захисту ІВ, що включає в себе патентне право, авторське право, захист товарних знаків і норм добросовісної конкуренції тощо. [52]

Федеральне законодавство США в області ІВ безпосередньо встановлено Конституцією в тому, що стосується авторського права і патентів. Відносно товарних знаків та інших видів ІВ федеральний уряд має право видавати закони тільки завдяки його здатності регулювати торгівлю. Більш того, надаючи Конгресу здатність створювати законодавство в галузі авторського права і патентів, Конституція США робить це з чітко вираженою метою - «сприяти розвитку» у відповідних областях. Це формулювання тлумачиться таким чином: американське право в області ІВ базується на ідеї сприяння поширенню економічних благ і збільшенню обсягу інновацій і творчих творів, що є в розпорядженні людей.

Хоча федеральний уряд активно діє в області ПІВ в максимально можливій мірі, дозволений Конституцією, закони штатів все одно важливі для ПІВ. Тому важливо відзначити, що права і обов'язки людини можуть бути зрозумілі в повному обсязі тільки з посиланням на федеральне законодавство і законодавство штатів.

Розглянемо якими основними актами здійснюється нормативне регулювання надання правової охорони об'єктів ІВ в США:

1. Винаходи, промислові зразки - частини II та III розділу 35 Зводу законів США.
2. Ноу-хау (секрет виробництва) - глава 90 Розділу 18 Зводу законів США.

3. Селекційне досягнення (вегетативний спосіб розмноження) - глава 15 розділу 35 Зводу законів США.
4. Селекційне досягнення (статевий спосіб розмноження) - глава 57 Розділу 7 Зводу законів США.
5. Товарний знак, знак обслуговування - глава 22 Розділу 15 Зводу законів США.
6. Авторські права на твори науки, літератури і мистецтва - розділ 17 Зводу законів США.

Крім перерахованих основних джерел національного законодавства, США також є учасником ряду основоположних міжнародних угод в сфері ІВ.

Розглядаючи законодавство США, можна побачити в ньому майбутнє національних законодавств багатьох інших країн, в тому числі європейських. США випереджають європейські країни в розвитку законодавства про інтелектуальну власність. Істотну роль тут відіграють об'єктивні обставини. По-перше, європейські країни пов'язані між собою угодами по гармонізацію національних законодавств, тому вони менш вільні у законотворчих новаціях. По-друге, система загального права, що діє в США, більш гнучко реагує на зміни ситуації.

Незважаючи на істотні відмінності законодавства США від українського законодавства, багато чого з цього досвіду може бути використано в Україні.

Цікавими є зміни в патентному законодавстві США і в законодавстві про авторське право. Патентна охорона все частіше використовується в області програмного забезпечення і правової охорони результатів досліджень в області біології, генної інженерії, молекулярної генетики та інших наук про життя.

Патентна охорона стає дешевше, розширюється обсяг патентної інформації, що надається безкоштовно через Інтернет. У Патентному відомстві США або над ним утворюється громадська рада з авторитетних представників науки і промисловості. Змінюється система звітності

Патентного відомства перед суспільством. Важлива особливість патентної охорони в США - наявність річного періоду після публікації, коли вважається, що винахід не втратив новизну.

Таким чином, в результаті проведеного дослідження можна зробити висновки, що в країнах світу здійснюється постійне оновлення нормативно-правових актів, що регулюють захист прав інтелектуальної власності. Євросоюз, з одного боку, формує для всіх країн-членів об'єднану загальну систему захисту прав інтелектуальної власності з метою зміцнення єдиного конкурентного середовища та підвищення міжнародної конкурентоспроможності підприємців країн – членів, прагне максимально використовувати накопичений у світі досвід в даній області, а з іншого - застосування Євросоюзом цього досвіду дозволяє йому швидше підвищити рівень захисту інтелектуальної власності, прискорити науково-технічний прогрес і скоротити шлях до досягнення поставленої мети. Американський підхід до інституту інтелектуальної власності видозмінювався залежно від практичної потреби держави і суспільства.

3.2. Недоліки цивільного законодавства України у сфері захисту прав інтелектуальної власності

На нашу думку, пріоритетним напрямом подальшого розвитку України повинна стати гармонізація на адаптаційній основі законодавства в сфері ІВ, зокрема гармонізація національного законодавства у цій сфері відповідно до міжнародних системи правової охорони інтелектуальної власності.

Гармонізація законодавства в сфері правової охорони ІВ є процесом спільного узгодження і прийняття принципових правових норм (керівних засад) і концептуальних підходів різних держав до охорони виключних прав на об'єкти ІВ.

Розглянемо прогалини вітчизняного цивільного законодавства у сфері захисту ПІВ, що спричиняє проблеми при їх використанні у господарській діяльності.

Перш за все, привертає до себе увагу перелік ІВ, передбачений ст. 420 ЦК України, яка є ключовим моментом концепції книги четвертої ЦК України. У цій статті міститься кілька принципових невідповідностей міжнародним нормам.

По-перше, в даному переліку існує прогалина, яка містить права, що відносяться до «захисту від недобросовісної конкуренції».

Співвідношення ІВ та недобросовісної конкуренції найбільш чітко визначено в двох міжнародних договорах універсального характеру, учасницею яких є Україна: Паризької конвенції про охорону промислової власності 1883 року [105] та Конвенції про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності 1967 року [106].

Відповідно до ст. 1 (2) Паризької конвенції припинення недобросовісної конкуренції відноситься (поряд з іншими об'єктами) до об'єктів охорони промислової власності. У ст. 2 (viii) Конвенції ВОІВ зазначено, що інтелектуальна власність включає права, що відносяться, в тому числі, до захисту проти недобросовісної конкуренції.

Слід особливо відзначити, що в ст. 2 Конвенції ВОІВ сформульовано визначення понять, що використовуються в даній Конвенції, в тому числі визначення поняття інтелектуальної власності, що має для сторін характер імперативної норми і задає загальносвітовий стандарт в сфері правової охорони результатів інтелектуальної діяльності і засобів індивідуалізації. Тому українському законодавцеві варто було б, спираючись на конституційний принцип пріоритету норм міжнародного договору перед нормами національного законодавства, використовувати зазначене визначення поняття ІВ в своїй законотворчій діяльності щодо вдосконалення українського цивільного законодавства.

В науковій літературі однак висловлюються думки щодо недоречності такого включення. Так, наприклад, Семенов О. вважає, що в Україні існують спеціальні закони у сфері конкурентного права, мова йде про Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» та Закон України «Про захист економічної конкуренції». На його думку, при дослідженні законодавства України в галузі ІВ можна визначити, що недобросовісна конкуренція по суті не може бути об'єктом ПІВ та промислової зокрема, оскільки є неправомірною дією, яка не може бути об'єктом правової охорони. Якщо сформулювати даний об'єкт як право на захист від недобросовісної конкуренції, то це право не може бути визнаним окремим об'єктом промислової власності, тому що саме право на захист від будь-яких неправомірних посягань належить суб'єктам правовідносин. Отже, Семенов О. вважає, що такий підхід Паризької конвенції не є притаманним українському законодавству, його закріплення може спричинити ряд колізій та не є доречним [48]. Отже, зазначене питання залишається дискусійним.

По-друге, даний перелік є вичерпним, що фактично ускладнює можливість і необхідність розвитку законодавства в даній сфері. Пропонується доповнити п.1 ст. 420 книги четвертої ЦК України підпунктом такого змісту: до об'єктів ПІВ необхідно віднести і «інші результати інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній і художній сферах», що також відповідає міжнародним нормам.

Ще однією проблемою, є на нашу думку, термінологічна відмінність в ЦК України та Законі України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» щодо застосування таких термінів як «торговельна марка» та «знак для товарів та послуг». Зазначимо в переліку об'єктів ПІВ ЦК України (ст. 420) зазначається такий об'єкт як торговельна марка (знак для товарів та послуг).

На рівні міжнародно-правових актів не існує уніфікованого терміну для позначення ПІВ на товарні знаки, як не існує єдиного підходу до його визначення і у національних законодавствах різних країн. Поняття товарного

знаку в різних країнах розуміють по своєму, зокрема, йому відповідають такі поняття як торгова марка, товарний знак, знак обслуговування, знак для товарів і послуг, бренд, логотип, фірмове найменування [61].

В ст. 492 ЦК України подається таке визначення торговельної марки: «будь-яке позначення або будь-яка комбінація позначень, які придатні для відрізнення товарів (послуг), що виробляються (надаються) однією особою, від товарів (послуг), що виробляються (надаються) іншими особами». В ст. 1 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів та послуг» знак визначається як позначення, за яким товари і послуги одних осіб відрізняються від товарів і послуг інших осіб. Згідно з коментарем до Паризької конвенції з охорони промислової власності, укладеним Г. Боденхаузенем, товарний знак має таке визначення: «Товарний знак визначається зазвичай як знак, що служить для того, щоб відрізнити продукцію одного підприємства від продукції інших» [89, с. 215]. Отже, зазначені визначення є тотожними.

Хоча терміни «торговельна марка», «торгова марка», «товарний знак», «знак для товарів та послуг» можна вживати як синоніми, в оригінальному тексті Паризької конвенції використовується термін фабрична або торгова марка (*une marque de fabrique ou de commerce*). Відповідно, на нашу думку, законодавство України краще привести в цьому контексті до міжнародних норм та уніфікувати вживану в нормативно-правових актах термінологію.

Існують також проблемні питання щодо захисту ПІВ на промислові зразки. Наразі існує необхідність удосконалити механізм цивільно-правової охорони промислових зразків в Україні.

На нашу думку, необхідно зазначити, що відповідно до ст. 3 інструкції «Промислові зразки Євросоюзу» (*Regulations 6/2002 on community designs*) промисловий зразок - зовнішній вигляд виробу або будь-якої його частини, представлений сукупністю таких характеристик, як лінії, контури, кольори, форми, текстури, матеріали продукту і орнаментация. Виріб - досить широке поняття, яке включає в себе крім самого виробу промислового або кустарно-

ремісничого виробництва і його складових частин упаковку, зовнішнє оформлення, друкарські шрифти і графічні символи (поняття «графічні символи» виключає комп'ютерні програми).

Встановлено, що в п.2 ст. 461 ЦК України, що містить поняття промислового зразка (об'єктом промислового зразка можуть бути форма, малюнок чи розфарбування або їх поєднання, що визначають зовнішній вигляд промислового виробу) відсутні такі характеристики зовнішнього вигляду виробу як лінії, контур, орнаментация. При цьому в поняття виробу не включені його складові частини, самостійні компоненти для збірки в складене виріб, упаковки, етикетки, емблеми, шрифт. Пропонується доповнити абзац третій п.2 ст. 461 ЦК України внесенням додаткових характеристик в поняття промислового зразка, а також додаткового переліку виробів, зовнішній вигляд яких може підлягати охороні як промислових зразків.

В дослідженні Бондаренко О.О. встановлено, що законодавство ЄС з правової охорони промислових зразків має особливості:

1) в законодавстві передбачено охорону і захист незареєстрованих промислових зразків строком на 3 роки з моменту загальнодоступності на території ЄС, що виправдано для продуктів з коротким життєвим циклом (1–2 роки);

Виходячи з викладеного вище, пропонується доповнити ст. 462 ЦК України пунктом 4, в якому прописати: «Правова охорона незареєстрованих промислових зразків, надається протягом трьох років з дати, коли він вперше став відомим на території України». Звісно ж, що внесення зазначених змін до законодавства сприятиме розвитку системи правової охорони промислових зразків в Україні.

2) у ЄС є можливість захисту як виробу загалом, так і його частини, тоді як в Україні частина виробу не підлягає захисту;

Отже, нами пропонується передбачити в ЦК України норму щодо захисту частини промислового зразка, виклавши текст ч. 2. ст. 461 ЦК

України наступним чином: «Промисловим зразком є зовнішній вигляд виробу або його частини, визначений, зокрема, лініями, контурами, кольорами, формою, текстурою та/або матеріалом виробу та/або його оздоблення».

3) однією заявкою можна зареєструвати й охороняти безліч промислових зразків, які належать до одного класу (МКПЗ), тоді як в Україні подається одна заявка і тільки варіанти промислового зразка (зовнішні види виробів, які належать до однієї функціональної групи, до одного класу МКПЗ, подібні за сукупністю суттєвих ознак і мають відмінності в несуттєвих ознаках, які сприймаються візуально).

Виходячи із даного положення нами пропонується внесення таких змін до п. 3 ст. 11 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» «Заявка на видачу патенту на промисловий зразок (заявка на промисловий зразок) повинна стосуватися одного промислового зразка або групи промислових зразків, пов'язаних між собою настільки, що вони утворюють єдиний творчий задум (вимога єдності промислового зразка і (або) вимога єдності класу)».

4) патент на промисловий зразок ЄС дійсний 5 років з дати подачі заявки з можливістю продовження кожні 5 років, але не більше 25 років, а в Україні – лише 15 років без можливості продовження;

Нами пропонується змінити текст п. 5 ст. 1 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» відповідно до європейських норм.

5) окрім новизни, ознакою охороноспроможності промислового зразка в ЄС охоплена його індивідуальність [91, с. 5].

Щодо ознак охороноспроможності промислового зразка в літературі висловлюються також думки щодо його оригінальності. Так, наприклад, думку Бондаренко О.О., крім того, що промисловий зразок є новим, він повинен відповідати критеріям оригінальності виробу. Промисловий зразок визнається оригінальним за умови, що його суттєві ознаки обумовлюють творчий характер суттєвих ознак. Цей критерій можна порівняти з критерієм

винахідницького рівня винаходу. Тобто за допомогою даного критерію буде можливість відмежовувати промислові зразки від звичайної дизайнерської роботи. З цієї тези виходить, що надаватися правова охорона буде тільки тим промисловим зразкам, які будуть непередбачуваними, неочікуваними та будуть виходити за межі звичайного проектування і обов'язково будуть відмінними від вже існуючих художньо-конструкторських рішень [50, с. 202].

В попередньому розділі роботи було вказано на недоліки щодо регулювання виплати грошової компенсації як способу захисту ПІВ.

Звернемося до закордонної практики і розглянемо, як механізм виплати компенсації за порушення прав на об'єкти промислової власності діє в інших юрисдикціях. Наприклад, в КНР правовласник має право вимагати виплати компенсації в розмірі від 10 тис. до 1 млн. китайських юанів виключно в разі, коли немає іншої реальної можливості розрахувати і довести наявність збитків. Проблема безпідставного збагачення практично не виникає, так як суд не тільки встановлює розмір компенсації, а й визначає, чи має власник патенту право звертатися саме з вимогою про виплату компенсації, а не про відшкодування збитків.

Іншим прикладом є Російська Федерація. Норми Цивільного Кодексу Російської Федерації передбачають, зокрема, що автор або інший правовласник поряд з використанням інших способів захисту і мір відповідальності має право вимагати за своїм вибором від порушника замість відшкодування збитків виплати компенсації в сумі від 10 тис. до 5 млн. рублів або ж у двократному розмірі вартості права використання об'єктів промислової власності. Розмір вартості визначається виходячи з ціни, яка при порівнянних обставинах звичайно стягується за правомірне використання об'єктів тим способом, який застосував порушник (розмір компенсації не зафіксовано, а це значить, що вирішується проблема можливого перевищення розміру компенсації над розміром збитків).

Таким чином, в результаті проведеного дослідження було виявлено низку проблемних питань щодо захисту ПІВ в цивільному праві. Відповідно до виявлених проблем нами запропоновано конкретні зміни до вітчизняного цивільного законодавства.

На нашу думку внесення змін до спеціальних законів України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на промислові зразки» могло б вирішити проблему компенсації.

Так, доцільно доповнити ст. 34 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» частиною 3 такого змісту: «Власник патенту або за його згодою особа, яка придбала ліцензію, має право вимагати виплату компенсації в розмірі від 10 до 50 000 мінімальних заробітних плат замість відшкодування збитків або стягнення доходу»; ст. 26 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» доповнити частиною 3 такого змісту: «Власник патенту або за його згодою особа, яка придбала ліцензію, має право вимагати виплату компенсації в розмірі від 10 до 50 000 мінімальних заробітних плат замість відшкодування збитків або стягнення доходу»; ст. 20 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» доповнити частиною 3 такого змісту: «Власник свідоцтва або за його згодою особа, яка придбала ліцензію, а також власник знака, визнаного добре відомим на Україні, має право вимагати виплату компенсації в розмірі від 10 до 50 000 мінімальних заробітних плат замість відшкодування збитків або стягнення доходу».

3.3. Проблеми захисту господарських прав інтелектуальної власності та напрями їх вирішення

На сучасному етапі виникає низка проблемних питань щодо захисту господарських прав ІВ.

Першим напрямом розглянемо неузгодженість положень ЦК України та ГК України в сфері захисту прав ІВ.

В главі 16 «Використання у господарській діяльності прав інтелектуальної власності» ГК України акцентується увага на об'єктах промислової власності, засобах індивідуалізації учасників господарського обороту, залишивши абсолютно поза увагою об'єкти авторського права, суміжних прав та ін. Хоча ст. 155 ГК України в переліку об'єктів ІВ в сфері господарського обороту визнає комп'ютерну програму, яка відповідно до ст. 433 ЦК України є об'єктом авторського права. Зміст такого об'єкта в ГК України не розкривається.

При розгляді прикладів судової практики можна дійти висновку, що у справах щодо доведення авторства на комп'ютерні програми виникає ряд перепон. Розглянемо, наприклад, позов Товариства з обмеженою відповідальністю «КОНІМ» до Державного підприємства «Національна атомна енергогенеруюча компанія «Енергоатом» про захист майнових прав інтелектуальної власності та зобов'язання вчинити дії. Судом було встановлено, що програмне забезпечення, що використовується відповідачем, розроблялось і впроваджувалось ТОВ «КОНІМ ГРУП» на підставі Договору від 14.10.2010 р. №2778-1/33-НАЕК; при чому всі права інтелектуальної власності відносно програмного забезпечення SAP ERP належать SAP AG (Німеччина). В даній справі був наданий доказ позивачем, що посилався на наявність рішень Державної служби інтелектуальної власності від 13.10.2015 р. № 2792 та від 13.10.2015 р. № 2793 щодо реєстрації авторського договору від 02.06.2015 р. б/н про передачу (відчуження) майнових прав на комп'ютерні програми «Підсистема «Облік договорів» та «Створення розподільчої відомості та формування пакетів та лотів згідно Закону «Про здійснення державних закупівель» від фізичних осіб ОСОБА_8 та ОСОБА_9 до ТОВ «КОНІМ». Проте, як встановлено судом, програмне забезпечення, що використовується відповідачем, було створено ТОВ «КОНІМ ГРУП» на підставі Договору від 14.10.2010 р. №2778-1/33-НАЕК; а не фізичними особами

ОСОБА_8 та ОСОБА_9. Відтак, матеріали справи не містять будь-яких доказів використання відповідачем будь-якого програмного забезпечення, права інтелектуальної власності на яке належать позивачу [32].

Так як право на комп'ютерні програми відноситься до авторських прав, а первинним суб'єктом авторського права є автор твору. Визначення цього об'єкту міститься в ст. 1 Закону України «про авторське право «Визначення термінів»: комп'ютерна програма — набір інструкцій у вигляді слів, цифр, кодів, схем, символів чи у будь-якому іншому вигляді, виражених у формі, придатній для зчитування комп'ютером, які приводять його у дію для досягнення певної мети або результату (це поняття охоплює як операційну систему, так і прикладну програму, виражені у вихідному або об'єктному кодах). За відсутності доказів іншого автором твору вважається фізична особа, зазначена звичайним способом як автор на оригіналі або примірнику твору (презумпція авторства). Якщо твором є комп'ютерна програма, то невизначеним є, яким чином автор комп'ютерної програми має зазначити своє авторство.

Отже, невирішеним залишається питання в нормативно-правових актах щодо технічної можливості автора зазначати своє ім'я на примірнику комп'ютерної програми таким чином, щоб це могла побачити будь-яка особа, в тому числі суд при розгляді та вирішенні спору з приводу авторських прав на комп'ютерну програму.

З урахуванням стрімкого розвитку цифрового середовища, розвитком ІТ-права, є потреба у вдосконаленні правового регулювання цих відносин на рівні закону (доречним було б також і наявність роз'яснень чинних норм закону вищими судовими інстанціями).

Таким чином, на нашу думку, так як в ГК України окремими статтями визначено правомочності щодо усіх об'єктів ІВ, зазначених в ст. 155, то логічно було б доповнити ГК України статтею такого змісту:

«Стаття 162¹. Правомочності суб'єктів господарювання щодо використання комп'ютерних програм

1. Комп'ютерною програмою визнається набір інструкцій у вигляді слів, цифр, кодів, схем, символів чи у будь-якому іншому вигляді, виражених у формі, придатній для зчитування комп'ютером, які приводять його у дію для досягнення певної мети або результату (це поняття охоплює як операційну систему, так і прикладну програму, виражені у вихідному або об'єктному кодах).

2. Використання комп'ютерних програм у сфері господарювання уявляє собою застосування її на матеріальному носіїві.

3. Право інтелектуальної власності на комп'ютерні програми засвідчується свідоцтвом у випадках і порядку, передбачених законодавством».

Проблемним питанням чинного законодавства з приводу комерційних найменувань є розбіжності між ЦК та ГК України у питанні кола суб'єктів, які можуть мати комерційні найменування. Так, якщо ЦК України у ст. 90 чітко вказує на те, що комерційні найменування можуть мати лише підприємницькі товариства, то ГК України у ст. 159 зазначає, що будь-який суб'єкт господарювання (юридична особа або громадянин-підприємець) може мати комерційне найменування. Остання позиція законодавства піддана гострій критиці з боку вітчизняних науковців, з огляду на те, що фізична особа виступає в цивільному обороті, в тому числі у підприємницькій діяльності, під власним іменем і не потребує такого засобу індивідуалізації як комерційне найменування [45, с. 452-453]. Однак, судова практика підтримується позицією ГК України (п. 79 Постанови Пленуму ВГСУ від 17.10.2012 [30]).

На нашу думку необхідно розрізняти фірмове найменування фізичної особи підприємця та комерційне найменування.

Фірмове найменування ФОП - це його ПІБ, яке вказується в усіх реєстраційних, звітних та інших документах. Під ним ФОП веде свою комерційну діяльність, рекламує продукцію та послуги, набирає популярності. Крім ПІБ, щоб уникнути наявності декількох ФОП з

однаковими фірмовими назвами, в документації і договорах вказується також ІПН. Ці дані є унікальними, на відміну від ПІБ підприємця.

Існує також поняття комерційного найменування, коли, наприклад, підприємець називає магазин будь-яким словосполученням. Фірмове найменування ФОП залишається незмінним протягом усього терміну господарювання, а комерційне найменування може змінюватися невизначену кількість разів. Одне підприємство (магазин, фірму) можна назвати більш ніж одним комерційним найменування, але кілька об'єктів можна об'єднати однією назвою (наприклад, мережа магазинів). ФОП може вказувати комерційне найменування в рекламній друкованій та іншій продукції, на вивісках, упаковці і тарі.

Отже, на нашу думку необхідно узгодити положення ЦК України та ГК України щодо зазначеного питання.

Необхідність гармонізації українського законодавства із нормами правового захисту ІВ також виникає із ст. 376 Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, в якій вказано про вжиття заходів, спрямованих на розвиток сприятливих умов для проведення досліджень та впровадження нових технологій, а також належного захисту ІВ результатів досліджень [6].

Ці зобов'язання включають досить докладні домовленості щодо торгових марок та географічних позначень. Важливість першочергового розгляду саме цих об'єктів інтелектуальної власності пов'язана з тим, що перші є найбільш поширеним об'єктом ІВ, а другі - найбільш гучними в світлі можливого негативного впливу Угоди на українських виробників. Слід зазначити, що положення Угоди в більшій мірі не є нормами прямої дії, але Україна бере на себе зобов'язання щодо імплементації відповідних домовленостей в національне законодавство. Для цілей реалізації домовленостей, досягнутих в Угоді, необхідно впровадити план її імплементації.

Зазначимо, що деякі позитивні зміни у цьому напрямку вже здійснено.

Так, за Угодою про асоціацію з ЄС (Частина 1 статті 193) Україна зобов'язалась створити відкриту електронну базу даних заявок на реєстрацію торгових марок та інформації про реєстрацію торгових марок. В результаті власники торгових марок і нові заявники зможуть оперативно отримувати інформацію про існуючі і заявлені торгові марки. Планувалось, що це дасть їм можливість захистити свої права до реєстрації, а також знизити ризик заперечування зареєстрованих торгових марок.

З метою поліпшення умов для реалізації права будь-яких осіб на подання заперечень проти заявок на знаки для товарів і послуг відповідно до пункту 8 статті 10 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» наказом ДП «Український інститут інтелектуальної власності» від 25 червня 2015 року № 135 затверджено Порядок оприлюднення відомостей заявок на знаки для товарів і послуг в мережі Інтернет [25]. Цим Порядком визначено механізм оприлюднення відомостей заявок на знаки для товарів і послуг в мережі Інтернет.

Отже, з 1 серпня 2018 року на офіційному сайті ДП «Український інститут інтелектуальної власності» є можливість розглянути всі заявки на реєстрацію знаків для товарів та послуг.

Крім цього Угода (частина 1 статті 197) передбачає збільшення терміну (з 3 до 5 років), після закінчення якого судом може бути достроково припинена реєстрація торгової марки в зв'язку з невикористанням її на Україні. Отже, необхідно внести відповідні зміни до п.4 ст. 18 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг». Ці нововведення повинні привести до зменшення кількості судових процесів.

Водночас частина 2 статті 193 Угоди передбачає перелік об'єктів, які не можуть бути зареєстровані як торговельні марки або у випадках, коли вони зареєстровані, можуть бути визнані недійсними (наприклад, торговельні марки, що вводять споживача в оману щодо характеру, якості або географічного походження товару або послуги). Це, в свою чергу, може

збільшити кількість судових справ. Такі нововведення, скоріше за все, будуть стосуватися торгових марок, схожих з відомими європейськими марками або захищеними географічними найменуваннями.

Аналіз відповідності актів ЄС щодо охорони торговельних марок та Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» свідчить про низку змін та доповнень, які мають бути введені до національного законодавства, що зазначається Капіцею Ю.М. [53, с. 85]. Прийняття Директиви 2015/2436 ставить на меті введення також й подальших змін стосовно:

- реєстрації ольфактронних та інших нетрадиційних марок;
- уточнення обсягу захисту прав;
- при невикористанні торговельної марки визначення права відповідача вимагати у позивача доказів щодо використання торговельної марки протягом п'яти років, що передували можливому порушенню прав;
- уточнення підстав для відмови в реєстрації, використання торговельної марки;
- укладання ліцензійних договорів, охорони колективних торговельних марок тощо.

Суттєвим є уточнення порядку реєстрації торговельних марок в Україні з забезпечення відповідності процедури реєстрації порядку, визначеному директивою 2015/2436.

Таким чином, результати дослідження дозволили виявити низку проблемних питань щодо захисту ПІВ в господарському праві. Виявлені прогалини у вітчизняному законодавстві повинні бути виправлені внесенням змін до ГК України, а також до відповідних законів України.

Першим проблемним питанням є неузгодженість норм ЦК України та ГК України у частині, що стосується переліку об'єктів ІВ (комп'ютерні програми віднесені в ЦК України до об'єктів авторського права). Крім цього щодо даного об'єкту ІВ в ГК України відсутня стаття, що регулює правомочності щодо його застосування. Другим проблемним питанням є

неузгодженість понять в різних нормативно-правових актах України, які можна узагальнено визначити як «торгова марка». Також, нами запропоновано узгодити положення ЦК України та ГК України щодо кола суб'єктів, які можуть мати комерційне найменування. Нами визначено за необхідне продовжити внесення змін до законодавства України відповідно до Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами.

Низка виявлених проблемних питань щодо використання у господарській діяльності прав інтелектуальної власності та захисту прав інтелектуальної власності в господарському праві дозволила сформулювати такі зміни у вітчизняному законодавстві: узгодити норми ЦК України та ГК України у частині, що стосується переліку об'єктів інтелектуальної власності (стосовно такого об'єкту як комп'ютерні програми); введення окремої статті, що регулює правомочності щодо застосування комп'ютерних програм; узгодити поняття в різних нормативно-правових актах України «торговельна марка», «знак на товари та послуги», тощо, які можна узагальнено визначити як «торгова марка»; узгодити положення ЦК України та ГК України щодо кола суб'єктів, які можуть мати комерційне найменування.

Крім цього нами визначено за необхідне продовжити внесення змін до законодавства України відповідно до Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами: збільшення терміну, після закінчення якого судом може бути достроково припинена реєстрація торгової марки в зв'язку з невикористанням її на Україні; уточнення порядку реєстрації торговельних марок в Україні.

Висновки до розділу 3

Як підсумок можна сказати що, в країнах світу здійснюється постійне оновлення нормативно-правових актів, що регулюють захист прав

інтелектуальної власності. Євросоюз, з одного боку, формує для всіх країн-членів об'єднану загальну систему захисту прав інтелектуальної власності з метою зміцнення єдиного конкурентного середовища та підвищення міжнародної конкурентоспроможності підприємців країн-членів, прагне максимально використовувати накопичений у світі досвід в даній області, а з іншого - застосування Євросоюзом цього досвіду дозволяє йому швидше підвищити рівень захисту інтелектуальної власності, прискорити науково-технічний прогрес і скоротити шлях до досягнення поставленої мети. Американський підхід до інституту інтелектуальної власності видозмінювався залежно від практичної потреби держави і суспільства.

В результаті аналізу норм цивільного законодавства України нами були визначені такі проблемні питання щодо захисту прав інтелектуальної власності в цивільному праві, а саме: невідповідність переліку об'єктів інтелектуальної власності в ЦК України нормам міжнародних нормативно-правових актів, вичерпність переліку об'єктів інтелектуальної власності в ЦК України, а також невідповідність норм захисту права інтелектуальної власності на промислові зразки нормам права ЄС (визначення промислового зразка, відсутність захисту і охорони незареєстрованого промислового зразка, відсутність можливості охорони частини промислового зразка (виробу), терміни дії патентів, відсутність можливості реєстрації декількох промислових зразків за однією заявкою тощо). Запропоновано внесення таких змін: розширити перелік об'єктів інтелектуальної власності в ЦК України у відповідності до норм міжнародних нормативно-правових актів; привести у відповідність нормам права ЄС норми захисту права інтелектуальної власності на промислові зразки України (зміни щодо визначення промислового зразка, щодо термінів дії патентів, введення захисту і охорони незареєстрованого промислового зразка, передбачити можливість охорони частини промислового зразка (виробу), а також реєстрації декількох промислових зразків за однією заявкою тощо).

Крім цього запропоновано внесення змін до спеціальних законів України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на промислові зразки» з метою вирішення питання виплати компенсації. Так, доцільно доповнити ст. 34 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» частиною 3 такого змісту: «Власник патенту або за його згодою особа, яка придбала ліцензію, має право вимагати виплату компенсації в розмірі від 10 до 50 000 мінімальних заробітних плат замість відшкодування збитків або стягнення доходу»; ст. 26 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» доповнити частиною 3 такого змісту: «Власник патенту або за його згодою особа, яка придбала ліцензію, має право вимагати виплату компенсації в розмірі від 10 до 50 000 мінімальних заробітних плат замість відшкодування збитків або стягнення доходу»; ст. 20 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» доповнити частиною 3 такого змісту: «Власник свідоцтва або за його згодою особа, яка придбала ліцензію, а також власник знака, визнаного добре відомим на Україні, має право вимагати виплату компенсації в розмірі від 10 до 50 000 мінімальних заробітних плат замість відшкодування збитків або стягнення доходу».

В ході виконання роботи виявлено низку проблемних питань щодо захисту прав інтелектуальної власності в господарському праві. Першим проблемним питанням є неузгодженість норм ЦК України та ГК України у частині, що стосується переліку об'єктів інтелектуальної власності (комп'ютерні програми віднесені в ЦК України до об'єктів авторського права). Крім цього щодо даного об'єкту інтелектуальної власності в ГК України відсутня стаття, що регулює правомочності щодо його застосування. Другим проблемним питанням є неузгодженість понять в різних нормативно-правових актах України, які можна узагальнено визначити як «торгова марка».

Запропоновано внесення таких змін: узгодити норми ЦК України та ГК України у частині, що стосується переліку об'єктів інтелектуальної власності

(стосовно такого об'єкту як комп'ютерні програми); введення окремої статті, що регулює правомочності щодо застосування комп'ютерних програм; узгодити поняття в різних нормативно-правових актах України «торговельна марка», «знак на товари та послуги», тощо, які можна узагальнено визначити як «торгова марка»; узгодити положення ЦК України та ГК України щодо кола суб'єктів, які можуть мати комерційне найменування.

Крім цього нами визначено за необхідне продовжити внесення змін до законодавства України відповідно до Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами: збільшення терміну, після закінчення якого судом може бути достроково припинена реєстрація торгової марки в зв'язку з невикористанням її на Україні; уточнення порядку реєстрації торговельних марок в Україні.

Також, нами запропоновано узгодити положення ЦК України та ГК України щодо кола суб'єктів, які можуть мати комерційне найменування. Нами визначено за необхідне продовжити внесення змін до законодавства України відповідно до Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

В результаті проведеного дослідження використання у господарській діяльності прав інтелектуальної власності можна зробити такі висновки.

1. Розвиток українського законодавства в сфері інтелектуальної власності бере свій початок у XIX столітті в Російській імперії у якій інститут інтелектуальної власності розвивався значно гірше ніж у країнах Європи, регулювалися правовідносини лише декількома актами. В радянський період перелік законодавчих актів в галузі інтелектуальної власності збільшився але права за авторами закріплювалися суто формально, фактично вони належали державі. Після проголошення незалежності України ІВ регулювалася однорівневою моделлю законодавства. Після 2004 року здійснено перехід до дворівневої моделі.

Існують такі підходи до визначення інтелектуальної власності: економічний, соціологічний та правовий (юридичний). Право інтелектуальної власності розглядається в об'єктивному (сукупність правових норм, які регулюють зазначені відносини) та суб'єктивному (право творця (його правонаступників) на одержаний ним результат інтелектуальної, творчої діяльності) значенні.

Перелік принципів права інтелектуальної власності сформований на законодавчому рівні. Зокрема в Концепції розвитку національної системи правової охорони інтелектуальної власності від 13 червня 2002 р., серед них: гармонізація національного законодавства з нормами міжнародних договорів, учасницею яких є Україна, зокрема нормами Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності та директивами Ради Європейського співтовариства щодо охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності; нормативно-правове забезпечення удосконалення процедури набуття, використання та захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності з урахуванням досвіду функціонування національної системи правової охорони інтелектуальної власності; формування та забезпечення реалізації

єдиної політики щодо припинення та недопущення порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності; удосконалення інфраструктури національної системи правової охорони інтелектуальної власності; стимулювання інноваційної діяльності; стимулювання суб'єктів прав на об'єкти інтелектуальної власності та використання цих об'єктів; удосконалення порядку формування патентно-інформаційних ресурсів України; подальше приєднання до міжнародних угод, співробітництво з міжнародними організаціями з питань інтелектуальної власності.

2. В цивільному та господарському праві існують певні відмінності щодо застосування способів захисту прав інтелектуальної власності. На відміну від Цивільного Кодексу України в Господарському Кодексі України подано більш розширений перелік способів захисту прав інтелектуальної власності і зазначений перелік не є вичерпним. Вивчення прикладів із судової практики господарських судів України дають змогу більш детально вивчити проблемні питання застосування способів захисту (відшкодування збитків та компенсація, відшкодування за заподіяну моральну (немайнову) шкоду, застосування штрафних, адміністративно-господарських та оперативно-господарських санкцій) на практиці.

Серед популярних способів захисту прав інтелектуальної власності серед суб'єктів господарювання є: визнання наявності або відсутності прав, визнання державної реєстрації недійсною, відшкодування збитків, визнання недійним договору, припинення дій, що порушують право інтелектуальної власності. Що стосується такого способу захисту, як присудження до виконання обов'язку в натурі, установлення, зміни і припинення господарських правовідносин, то з врахуванням специфіки права інтелектуальної власності – вони потребують значної конкретизації. Господарський кодекс України дозволяє застосовувати й інші, передбачені законом способи захисту, серед яких варто виділити визнання знаку добре відомим. Його особливість полягає в тому, що правова охорона поширюється

і на неспоріднені товари і послуги, якщо їх використання вказує на зв'язок власника добре відомого знаку і порушника.

3. Проблемним питанням є неузгодженість норм Цивільного кодексу України та Господарського кодексу України у частині, що стосується переліку об'єктів інтелектуальної власності (комп'ютерні програми віднесені в Цивільному кодексі України до об'єктів авторського права). Крім цього щодо даного об'єкту інтелектуальної власності в Господарському кодексі України відсутня стаття, що регулює правомочності щодо його застосування. Другим проблемним питання є неузгодженість понять в різних нормативно-правових актах України, які можна узагальнено визначити як «торгова марка». Тому потрібно узгодити норми ЦК України та ГК України у частині, що стосується переліку об'єктів інтелектуальної власності (стосовно такого об'єкту як комп'ютерні програми); закріпити окрему статтю, що регулює правомочності щодо застосування комп'ютерних програм; узгодити поняття в різних нормативно-правових актах України «торговельна марка», «знак на товари та послуги», тощо, які можна узагальнено визначити як «торгова марка»; узгодити положення Цивільного кодексу України та Господарського кодексу України щодо кола суб'єктів, які можуть мати комерційне найменування.

Крім цього необхідно продовжити внесення змін до законодавства України відповідно до Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами. Збільшити термін, після закінчення якого судом може бути достроково припинена реєстрація торгової марки в зв'язку з невикористанням її на Україні; уточнити порядок реєстрації торговельних марок в Україні.

4. В Україні особливої уваги потребує використання у господарській діяльності таких об'єктів інтелектуальної власності як винахід і корисна модель. Права на ці об'єкти захищаються патентною системою. Мета системи правової охорони винаходів та корисних моделей полягає в наданні виключного права перешкоджати іншим особам використовувати запатентований винахід без згоди власника патенту. Система видачі патентів на промислові зразки, стала використовуватись несумлінними заявниками, які, не будучи авторами промислових зразків чи дійсними виробниками продукції, подають заявки на реєстрацію із недобросовісними намірами та в подальшому зловживають отриманими правами. Після отримання патентів на промислові зразки, які давно відомі у світі, ці особи створюють перешкоди для доступу на ринок України відповідної продукції, блокуючи її на митному кордоні (вносять Митного реєстру об'єктів права інтелектуальної власності) або з метою шантажу подають судові позови про припинення порушення їх прав та вимагають сплату «роялті».

5. Одна з проблем у тому, що однакові результати інтелектуальної діяльності можуть охоронятися як винахід, так і як корисна модель. Проте патент на корисну модель має більше переваг ніж патент на винахід в плані часових та фінансових витрат, до патенту на корисну модель висувається менше вимог патентоздатності, що означає нижчі ризики визнання прав недійсними.

Для усунення даної проблеми пропонується розмежувати поняття «винахід» та «корисна модель», які за чинним законодавством є практично тотожними, розширити перелік об'єктів, яким не може надаватись правова охорона як винаходам, а також доповнити чинний Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» переліком об'єктів, які не підлягатимуть правовій охороні як корисні моделі.

6. При реєстрації експертиза промислових зразків проводиться лише за формальними ознаками, у той час як умови надання правової охорони промисловому зразку включають його відповідність умовам патентоспроможності, а саме умові новизни. Експертиза заявок на промислові зразки лише за формальними ознаками дозволяє заявникам максимально швидко набутти права на промислові зразки. У той же час такий порядок набуття прав на промислові зразки не перешкоджає недобросовісним заявникам, що подають заявки на промислові зразки, які не є новими та вже використовуються іншими особами, одержувати патенти та заважати господарському обігу таких об'єктів добросовісним користувачам.

Пропонується застосування онлайн публікації відомостей щодо заявки на промисловий зразок, можливості подання будь-якою особою мотивованого заперечення проти видачі патенту протягом 2 місяців від дати публікації відомостей про заявку на підставі невідповідності заявленого промислового зразка умовам надання правової охорони, також необхідно забезпечити право осіб подавати позови про відшкодування власником патенту на промисловий зразок збитків або стягнення з нього доходу, отриманого внаслідок недобросовісних дій такого власника, чи виплату компенсації, замість відшкодування збитків або стягнення доходу.

7. Перспектива розвитку законодавства у сфері правового регулювання права комерційних позначень полягає у прагненні України до міжнародної інтеграції, що передбачає врахування позитивного досвіду, закріпленого у відповідних законодавчих актах ЄС при розробці нових вітчизняних законопроектів та нормативно-правових актів. Такий підхід встановлено на вимогу країн-членів ЄС. Отже, заходи, спрямовані на запровадження ефективних механізмів охорони інтелектуальної власності, визначаються курсом на приєднання держави до ЄС, а відтак – необхідністю дотримання усіх його стандартів і норм, зокрема, щодо правового режиму, охорони та захисту об'єктів інтелектуальної власності. Невідповідність вимогам нормотворчої техніки під час здійснення юридико - технічної оцінки законодавчої бази у досліджуваній сфері (відсутність застосування одних і тих самих термінів у різних нормативно-правових актах в єдиному значенні (єдність термінології)), має бути врахована при подальшому вдосконаленні законодавства України у сфері права інтелектуальної власності.

8. Сучасний підхід до визначення сутності та властивостей комерційних позначень полягає у розумінні їх як цивільно-правового інституту (системи впорядкованих певним чином однорідних норм цивільного права). Аналіз структури комерційних позначень – об'єктів права інтелектуальної власності уможливив виокремлення їх видів (комерційні найменування, торговельні марки, географічні зазначення та доменні імена) та різновидів (наприклад, індивідуальні та колективні торговельні марки) комерційних позначень з характерними внутрішньовидовими особливостями. Інститут комерційних позначень передбачає правову охорону трьох видів об'єктів права інтелектуальної власності: комерційних найменувань, торговельних марок та географічних зазначень. На сьогодні існує тенденція

до виділення доменних імен як четвертого виду. Правова охорона комерційних позначень має свої особливості, зумовлені специфікою об'єкта та їхньою функціональною складовою, що надає можливість відмежування останніх від результатів творчості, охоронюваних авторським та патентним правом. Основними функціями комерційних позначень, які враховуються в процесі судового розгляду та в законодавстві держав-членів ЄС є: індивідуалізуюча (дистинктивна, розрізняльна), рекламна, інформаційна (інформативна), рекламно-інформаційна, патентно-правова, охоронна, заборонна, гарантія якості (гарантія походження товару), комунікативна, інвестиційна та забезпечувальна.

9. Потребує вирішення на законодавчому рівні питання використання комерційних позначень за допомогою Всесвітньої мережі Інтернет. Ця необхідність викликана світовим поширенням купівлі-продажу товарів через онлайн-ресурси, саме тому у світі виникла гостра потреба у більш чіткій регламентації реклами за допомогою ключових слів, що ідентичні назвам відомих торговельних марок. Значна кількість компаній Великої Британії, Франції, Німеччини, Австрії, Нідерландів, Бельгії та інших країн зіткнулися проблемою продажу ключових слів, схожих чи ідентичних відомим торговельним маркам, третім особам через провайдерів Інтернет-послуг. Як результат – збільшення у світі кількості позовів проти рекламодавців та Інтернет-провайдерів, спричинене занепокоєнням власників торговельних марок та бажанням запобігти негативному впливу оманливої реклами та пропозиції товарів значно нижчої якості на їх ділову репутацію і прибуток. Зазначена проблема вже позначилася й на конкурентоспроможності українських торговельних марок. Нині в Україні формується ефективна судова практика щодо захисту прав інтелектуальної власності на торговельні марки у доменних спорах. Часто ті чи інші сайти не лише незаконно використовують відомі торговельні марки, рекламою закликаючи придбати фальсифіковану продукцію, а навіть реєструють їх як доменні імена, під якими працюють електронні ресурси. У зв'язку з цим актуальним постало питання забезпечення надійного захисту прав інтелектуальної власності заради врегулювання колізій між доменними іменами та іншими видами комерційних позначень, що виникли раніше і охороняються нормами права інтелектуальної власності.

На основі вищесказаного, з метою удосконалення законодавства що регулює використання у господарській діяльності прав інтелектуальної власності **пропонуємо:**

- викласти статтю 21 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» у новій редакції, яка б передбачала положення про закріплення способів захисту прав на торговельні марки у доменних спорах (передача домену власникові прав на торговельну марку; блокування адреси веб-сайту, який працює на домені з незаконним використанням чужої торговельної марки тощо, відкритість інформаційних відомостей про власників доменних імен з бази даних адміністратора доменних імен). Такий крок необхідний, насамперед, для того, щоб при реєстрації доменного імені реєстратори перевіряли, чи не зареєстрована в Україні аналогічна торговельна марка на ім'я іншої особи, а, якщо так, то відмовляли у фіксуванні такого доменного імені.

- доповнити норму ст. 20 «Порушення прав власника свідоцтва» Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» окремим переліком конкретних видів порушень права власності на позначення (наприклад, контрафакція, імітація, використання комерційних позначень без дозволу зацікавлених осіб і використання імітованих позначень, обманне маркування, підміна товарів або послуг тощо).

- доповнити ст. 34 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» частиною 3 такого змісту: «Власник патенту або за його згодою особа, яка придбала ліцензію, має право вимагати виплату компенсації в розмірі від 10 до 50 000 мінімальних заробітних плат замість відшкодування збитків або стягнення доходу», ст. 26 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» доповнити частиною 3 такого змісту: «Власник патенту або особа за його згодою, яка придбала ліцензію, має право вимагати виплату компенсації в розмірі від 10 до 50 000 мінімальних заробітних плат замість відшкодування збитків або стягнення доходу, ст. 20 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» доповнити частиною 3 такого змісту: «Власник свідоцтва або за його згодою особа, яка придбала ліцензію, а також власник знака, визнаного добре відомим на Україні, має право вимагати виплату компенсації в розмірі від 10 до 50 000 мінімальних заробітних плат замість відшкодування збитків або стягнення доходу»

Внесення до вітчизняного законодавства норми, яка надає можливість правовласнику вимагати компенсації замість відшкодування збитків, завданих незаконним використанням комерційного позначення або позначення, що схоже з ним до ступеня змішування, надало би можливість кращого захисту прав на комерційні позначення, адже інколи, як свідчить аналіз судової практики, довести розмір завданих збитків укр. складно. Компенсація, у такому разі, виступає альтернативою відшкодуванню збитків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 № 254к/96ВР База даних «Законодавство України» / Відомості Верховної Ради України. – 1996. - № 30. – Ст. 141.
2. Директива ЄС 2008/52/ЄС Європейського парламенту і Ради про деякі аспекти посередництва (медіації) в цивільних та комерційних справах від 21.05.2008 № 994_а95 // База даних «Законодавство України». [Електронний ресурс]. – режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_а95 (дата звернення: 25.10.2018).
3. Загальна декларація прав людини: прийнята і проголош. резолюцією 217 А (III) Генеральної асамблеї ООН від 10 грудня 1948 р. // База даних «Законодавство України». [Електронний ресурс]. – режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення: 25.10.2018).
4. Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20.03.1883 № 995_123 // База даних «Законодавство України». [Електронний ресурс]. – режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_123 (дата звернення: 25.10.2018).
5. Про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності: Конвенція від 20.07.1967 (набрання чинності для України 26.04.1970) // База даних «Законодавство України». [Електронний ресурс] . – режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_169 (дата звернення: 25.10.2018).
6. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: ратифікована 16.09.2014 № 984_011 // База даних «Законодавство України». [Електронний ресурс]. –

режим доступу : http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 25.10.2018).

7. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності від 15.04.1994 № 981_018. // База даних «Законодавство України». [Електронний ресурс]. – режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/981_018.11 (дата звернення: 25.10.2018).

8. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X [Електронний ресурс]. - режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/card/80731-10> (дата звернення: 25.10.2018).

9. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 № 1798-XII [Електронний ресурс]. – режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179812#n1636> (дата звернення: 25.10.2018)

10. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV [Електронний ресурс]. - режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 25.10.18).

11. Господарський кодекс України : від 16.01.2003 р. №436 IV [Електронний ресурс]. - режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 25.10.2018).

12. Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI [Електронний ресурс]. - режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/449517> (дата звернення: 25.10.2018).

13. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі : Закон України від 15.12.1993 р. № 3687-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/368712> (дата звернення: 25.10.2018).

14. Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування : Закон України від 17.01.2002 № 2953-III (ред. від 28.12.2015) // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002. – № 17. – ст.121

15. Про утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності : Указ Президента України від 29.09.2017 № 299/2017 [Електронний ресурс]. – режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/card/299/2017> (дата звернення: 25.10.2018).

16. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» : Указ Президента України від 12.01.2015 № 5/2015 [Електронний ресурс]. – режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> (дата звернення: 25.10.2018).

17. Про Державну фіскальну службу України : Постанова Кабінету Міністрів України від 21.05.2014 № 236 [Електронний ресурс]. – <http://zakon.rada.gov.ua/laws/card/236-2014-п> (дата звернення : 25.10.2018).

18. Про затвердження Правил складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель: Наказ Міністерства освіти і науки України від 22.01.2001 № 22 / Верховна Рада України. [Електронний ресурс]: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/card/z0173-01> (дата звернення: 25.10.2018).

19. Про затвердження Положення про надання безоплатної первинної правової допомоги в Адміністрації Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації в Україні : Указ Адміністрації Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України від 04.05.2016 № z075316 [Електронний ресурс]. – режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0753-16> (дата звернення: 25.10.2018).

20. Про затвердження рішення Апеляційної палати щодо заперечення за заявкою № a20140138 : Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 19.01.2018 № 55 [Електронний ресурс]. – режим доступу : <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=ukUA&id=8e9cb5e5-f52f4aa6820844401f7bee5e&title=2018RikVinakhodilKorisniModeli> (дата звернення: 25.10.2018).

21. [Про внесення змін до складу Апеляційної палати Міністерства економічного розвитку і торгівлі України : Наказ Мінекономрозвитку від](#)

[28.03.2018 №438](#) [Електронний ресурс]. — режим доступу : <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=ukUA&id=984d86137fe947e8ad724d758e768db&tag=NormativnopravoviAkti> (дата звернення: 25.10.2018).

22. Про Антимонопольний комітет України: Закон України від 26.11.1993 № 3659-XII [Електронний ресурс]. — режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3659-12> (дата звернення: 25.10.2018).

23. Про охорону прав на промислові зразки: Закон України від 15.12.1993 № 3688-XI [Електронний ресурс]. — режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3688-12> (дата звернення: 25.10.2018)

24. Про деякі питання підвідомчості і підсудності справ господарським судам : Постанова Вищого господарського суду України від 24.10.2011 №10 [Електронний ресурс]. — режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/sow/v0010600-11> (дата звернення: 25.10.2018).

25. Про Порядок оприлюднення відомостей заявок на знаки для товарів і послуг в мережі Інтернет: Наказ ДП «Український інститут інтелектуальної власності» від 25.06.2015 № 135.

26. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 09.10.2018р. у справі № 910/2062/18 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77044230>.

27. Постанова Верховного Суду від 31.10.2018р. у справі № 539/597/17 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77521197>

28. Постанова Верховного суду від 26.09.2018 у справі № 602/863/16-ц [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. - Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76886462>.

29. Постанова Верховного суду від 06.06.2018 у справі № 301/1583/16ц [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. - Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74777160>.

30. Постанова Верховного суду у складі колегії суддів Касаційного цивільного суду від 13.06.2018р. по справі 755/6025/15-ц [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. - Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/75319649>.

31. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного цивільного суду від 17.10.2018 у справі № 648/739/17 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77390012>.

32. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного цивільного суду від 10.10.2018 у справі № 466/3470/15 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77389841>.

33. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного цивільного суду від 11.10.2018 у справі № 576/566/16-ц [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77285923>.

34. Постанова Верховного суду України від 16.12.2015р. у справі №62766цс15 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/54513238>.

35. Постанова Верховного суду України від 29.02.2016р. у справі № 6-50цс16 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/56128584>.

36. Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного суду від 29.08.2018р. у справі № 2-4574/11 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/76349734>.

37. Постанова Касаційного господарського суду у складі Верховного суду від 04.07.2018р. по справі №910/22535/16 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. - Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75110255>.

38. Окрема думка судді Господарського суду Донецької області Матюхіна В.І. від 11.09.2017 р. по справі № 905/878/17 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. - Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/69504772>.

39. Актуальні проблеми права інтелектуальної власності : Навчальний посібник / В. К. Матвійчук, С. А. Пилипенко, Т. П. Устименко та ін.; За ред. І. С. Тімуш, Ю. В. Нікітіна, В. П. Мироненко. – К. : Національна академія управління, 2014. – 352 с.

40. Бубенко П.Т. Інтелектуальна власність: навчальний посібник / П.Т. Бубенко, В.В. Величко, С.М. Глухарев; Харк. Нац. Акад. міськ госп-ва. – Х.: ХНАМГ, 2011. – 215 с.

41. Верба І.І., Коваль В.О. Основи інтелектуальної власності: навчальний посібник / за ред. С.В. Чікін. – Київ: НТУУ «КПІ», 2013. – 262 с.

42. Головова О.М. Генезис правової охорони інтелектуальної власності / О.М. Головова // Форум права – 2008. – № 1. – С. 92-98.

43. Господарське право : навч. посіб. / Д.В. Задихайло, В.М. Пашков, Р.П. Бойчук та ін. ; за заг. ред. Д.В. Задихайла, В.М. Пашкова. – Харків : Право, 2012. – 696 с.

44. Дюндін В.Д. Інтелектуальна власність як головна складова інтелектуального потенціалу / Дюндін В.Д. // Ефективна економіка. – 2014. – № 5. – С. 29–37.

45. Еннан Р.Є. Патентне право : поняття, зміст і загальні засади / Еннан Р.Є. // Правова держава – 2013. – № 16. – С. 59-65.

46. Єфремова І.І. Механізм реалізації суб'єктивних цивільних прав / Єфремова І.І. // Митна справа – 2012. – № 5. С. – 285-290.

47. Журавель О.А. Право громадянина на самозахист як основа гарантія / Журавель О.А. // Науковий вісник ДДУВС – 2017. – № 2. – С. 169-176.
48. Захист прав інтелектуальної власності: норми міжнародного і національного законодавства та їх правозастосування : Практичний посібник / Доріс Лонг, Патриція Рей, Жаров В.О., Шевелева Т.М., Василенко І.Е., Дроб'язко В.С. – Київ : «К.І.С.», 2007. – 448 с.
49. Іващенко В. А. Закономірності та тенденції розвитку законодавства у сфері інтелектуальної власності в Україні (XIX – поч. XXI ст.): дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.03, 12.00.01 / Іващенко Віктор Анатолійович; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького ; наук. конс. Орлюк О.П. – Черкаси – 2018. – 477 с.
50. Ідріс, К. Інтелектуальна власність – потужний інструмент економічного зростання : пер. с англ. / К. Ідріс. – К.: Укрпатент, 2006. – 372 с.
51. Інтелектуальна власність [Електронний ресурс] : навч. посіб. / І. О. Мікульонок. – 3-тє вид., переробл. і допов. – К. : НТУУ «КПІ», 2012. – 238 с. – Бібліогр.: с. 228.
52. Історія держави і права зарубіжних країн: підручник / ред. Л. М. Маймескулов. – Харків : Право, 2013. – 520 с.
53. Капіца Ю.М. Реформа охорони торговельних марок в Європейському Союзі та її вплив на законодавство України // Актуальні проблеми міжнародних відносин : збірник наукових праць / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ін-т міжнар. відносин. – Київ, 2016. – Вип. 127, (ч. 1). – С. 80-86. – ISSN 2308-6912
54. Качуровський В.В. Здійснення особистих немайнових прав інтелектуальної власності / Качуровський В.В. // Серія юридичних наук – 2016. – №1. – С. 121-123.

55. Кірін Р. С. Патентологія : монографія / Р. С. Кірін, В. Л. Хоменко, І. М. Коросташова; М-во освіти і науки України, Держ. вищий навчальний заклад "Нац. гірн. ун-т". – Дніпропетровськ : НГУ, 2015 – 424 с.
56. Коваль І. Ф. Господарсько-правове регулювання відносин у сфері промислової власності / Коваль І. Ф. : монографія. – Донецьк: Юго-Восток, 2013. – 640 с.
57. Коваль І.Ф. Захист прав у сфері промислової власності: проблеми законодавчого забезпечення та правозастосування: монографія / Коваль І.Ф. – К.: НДІ ІВ НАПрН України, Лазурит-Полиграф, 2011. – 320 с.
58. Кодинець А. О. Захист прав інтелектуальної власності в умовах впровадження судової реформи // Підприємництво, господарство і право, 2018. – №3. – С. 9-13.
59. Кохановська О. В. Основні теорії права інтелектуальної власності та їх вплив на розвиток сучасного законодавства в Україні / О. В. Кохановська // Право України. – 2011. – № 5. – С. 52–59; Право Украины. – 2011. – № 7. – С. 181-189.
60. Ксенофонтowa М. М. Інтелектуальна власність : у схемах і таблицях : навч. посіб. / М. М. Ксенофотова, В. П. Самодай, С. Г. Дубовик. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2014. – 292 с.
61. Кузнєцова Н. С. Сучасне цивільне законодавство України: здобутки, проблеми, перспективи // Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України, 2014. – №1. – С. 51-67.
62. Кузнєцова Н. С., Кохановська О.В. Найменування юридичної особи і комерційне (фірмове) найменування. Правова охорона комерційних позначень в Україні: проблеми теорії і практики: Зб. наук. статей / За заг. ред. Ю.С.Шемшученка, Ю.Л. Бошицького. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України: ТОВ «Юрид. думка», 2006. – С. 446-459.
63. Литвин С. Й. Виключні майнові права на результати інтелектуальної, творчої діяльності як об'єкти цивільних прав // Наше право, 2015. – № 6. – С. 139-143.

64. Луців І.В., Інтелектуальна власність. (частина 1). Система охорони інтелектуальної власності: навчальний посібник / Луців І.В., Скляр Р.А., Шанайда В.В. –Тернопіль: Вид-во ТНТУ імені Івана Пулюя, 2015. – 112 с.

65. Мазеракі Н.А. Медіація в Україні: проблеми теорії та практики / Н.А. Мазеракі // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2016. – № 1. – С. 92-100.

66. Микитин, В. І. Цивільно-правова відповідальність за порушення майнових прав інтелектуальної власності : дис. ... канд. юрид. наук. : 12.00.03 / Віталій Ігорович Микитин. – Київ : Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності національної академії правових наук України, 2016. – 224 с.

67. Михальський О. О. Адміністративно-правова протидія правопорушенням у сфері інтелектуальної власності в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Михальський Олег Олександрович; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Науково дослідний інститут публічного права Сумський державний університет; наук. кер. Музичук О.М. – Суми – 2017. – 254 с.

68. Навчальний посібник: Інтелектуальна власність / Т. Г. Васильців, В. В. Апопій, Р. Л. Лупак, О. О. Ільчук. – Львів : Видавництво Львівської комерційної академії, 2015. – 172 с.

69. Недогібченко Є.М. Способи та правові форми використання об'єктів патентного права в діяльності суб'єктів господарювання / Недогібченко Є.М. // Теорія і практика інтелектуальної власності, 2013. – № 5. – С. 62-67.

70. Неклеса Ю.В. Проблеми реалізації патентної юстиції в Україні / Неклеса Ю.В. // Порівняльно-аналітичне право, 2018. – №3. – С. 114-117.

71. Нерсисян А. Форми захисту прав інтелектуальної власності в Україні: теоретичні аспекти / А. Нерсисян // Юридичний журнал, 2010. – № 6. – С. 39-40.

72. Нікончук А.М. Правові засади протидії патентному тролінгу в Україні / Нікончук А.М. // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2014. – №4. – С. 25-32.
73. Орлюк О. П. Захист прав інтелектуальної власності : проблеми правозастосування / Орлюк О. П. // Інтелектуальна власність. – 2007. – № 2. – С.24-29.
74. Орлюк О.П. Захист прав інтелектуальної власності в контексті європейської інтеграції / Орлюк О. П. // [Вісник Національної академії правових наук України](#). – 2016. – № 3. – С. 58-74.
75. Орлюк О.П. Інтелектуальне право / Орлюк О. П. // Академічний курс: підручн. для студ. вищих навч. закл. – Київ: Видавничий дім «Ін-Юре». – 2007. – 696 с.
76. Основи правової охорони інтелектуальної власності в Україні: Підручник / О.А. Підпригора та ін. – Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 672с.
77. Панасюк О.О. Поняття та класифікація форм захисту авторських прав / Панасюк О.О. // Форум права, 2013. – № 1. – С. 758–762.
78. Панченко М. Форми самозахисту приватної власності у цивільному праві України / Панченко М. // Підприємництво, господарство і право, 2007. – № 1. – С. 31-34.
79. Параниця С. П. Самозахист як самостійне суб'єктивне право особи / Параниця С. П. // Часопис Київського університету права, 2011. – №2. – С.34.
80. Патентознавство: навч. посіб. для студ. вищ. фарм. нач. закл. / В. Ф. Москаленко, Д.С. Волох, Л.А. Бутко та ін.; за ред. професора В.Ф. Москаленка. – Вінниця: Нова Книга, 2012. – 360 с.
81. Підпригора О.А. Право інтелектуальної власності: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Підпригора О.А., Святоцький. О. Д. – Київ: Видавничий дім «Ін Юре», 2002. – 593с.

82. Подоляк С.А. Неукладеність господарських договорів - погляд зблизка / С.А. Подоляк // Часопис Київського університету права, 2009. – № 2. – С. 151-154.
83. Потоцький М. Ю. Захист права інтелектуальної власності: проблеми понятійно-категоріального апарату / Потоцький М. Ю. // Наше право, 2013 – С. 157-163.
84. Потоцький М. Ю. Виконання обов'язку в натурі як спосіб захисту прав інтелектуальної власності суб'єктів господарювання / М. Ю. Потоцький // Європейські перспективи, 2013. – № 11. – С. 95-102.
85. Романюк Т.В. Суть та зміст поняття «корисна модель» в Україні та світі / Романюк Т.В. – Київ: Часопис Київського університету права, 2013. – №4. – С. 258-261.
86. Світличний О. П. Право інтелектуальної власності: Підручник. – Вид. 2, змін. і доп. / О. П. Світличний. – К.: НУБіП України, 2016. – 355 с.
87. Семків В. О., Шандра Р. С. Інтелектуальна власність : підручник для студентів неюридичних факультетів / В. О. Семків, Р. С. Шандра. – Львів: Галицький друкар, 2015. – 280 с.
88. Смерницький Д.В. Інститут інтелектуальної власності: теоретико-правова характеристика / Д. В. Смерницький // Криміналістичний вісник, 2014. – № 2. – С. 37-47.
89. Спасибо-Фатеева І. В. Нікчемні правочини та їх наслідки / І. В. Спасибо-Фатеева // Вісник господарського судочинства, 2004. – № 2. – С. 178–184.
90. Троцюк Н. В. Медіація як альтернативний спосіб вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності / Н. В. Троцюк // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право, 2016. – № 4. – С. 116-124.
91. Ульянова Г. О. Актуальні питання запровадження медіації у сфері інтелектуальної власності / Ульянова Г. О. // Південно-український правничий часопис, 2010. – № 3. – С. 66-68.

92. Ульянова Г. О. Охоронні правовідносини інтелектуальної власності / Ульянова Г. О. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, 2011. – № 945. – С. 155-159.
93. Харитонova О. І. Поняття та види цивільних правовідносин інтелектуальної власності / О. І. Харитонova // Право України. – 2011. – № 3. – С. 66-77.
94. Ходаківський Є.І. Інтелектуальна власність: економіко-правові аспекти навч. посіб. / Є. І. Ходаківський, В. П. Якобчук, І. Л. Литвинчук. – К.: ЦУЛ, 2014. – 276 с.
95. Цибульов П.М. Введення до інтелектуальної власності / Навчальний посібник. – К.: "Держ. інст. інтел. власн.", 2008. – 124 с.
96. Якубінський І. Заборона неправомірного використання об'єкта як способу захисту майнових прав інтелектуальної власності / Якубінський І. // Підприємництво, господарство і право, 2017. – №12. – С. 68-72.
97. Яроцький В. Л. Принцип вичерпання прав на об'єкти інтелектуальної власності / В. Л. Яроцький // Цивілістичні читання з проблем права інтелектуальної власності, присвячені пам'яті проф. О. А. Підпригори. – К., 2008. – С. 114–121.
98. Ястремська О. М. Інтелектуальна власність : навчальний посібник / О. М. Ястремська, Д. О. Ріпка. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2010. – 280 с.
99. Яшарова М. М. Конституційно-правовий аналіз права інтелектуальної власності в Україні / М. М. Яшарова, А. В. Матат // Часопис Київського університету права. - 2015. - № 1. - С. 213-216.
100. Moore, Adam D., Intellectual Property and Copyright (December 29, 2012). [Електронний ресурс] : <https://ssrn.com/abstract=2194729> (дата звернення 25.10.2018)